

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І
ТЕХНОЛОГІЙ

ВІСНИК КУРАТОРА

№ 80
(лютий)

ДНІПРО
2025

Укладач:
С. П. Лагдан

Рекомендовано Вченою радою університету
(протокол від 26.01.2025 № 8)

Вісник куратора: методичні матеріали для проведення інформаційно-просвітницької та виховної роботи [електронне видання] / укл. С. П. Лагдан; Український державний університет науки і технологій. 2025, № 80 (лютий). 55 с.

Номер присвячено відомим українським діячам-ювілярам: оперній співачці Оксані Петрусенко, яку за чарівний голос ще її сучасники називали українським соловейком; хореографу Павлу Вірському, який прийшов у балет не в 6, а у 18 років, та попри це став керівником Державного Академічного ансамблю народного танцю України, що зараз носить його ім'я; авторові мелодії нашого гімну та творцю хорової музики в Галичині Михайлу Вербицькому; видатному вченому в галузі зварювання, засновнику вітчизняного мостобудування Євгенові Патону; промисловцю, технологу вітчизняного цукроваріння і меценату Василю Симиренку; живописній творчості безсмертного Кобзаря, у геніальній особі якого щасливо поєднувався могутній літературний талант із блискучою майстерністю художника; поетесі, репресованій учасниці руху шістдесятників, громадській діячці, борчині за незалежність України Галині Гордасевич.

Подано також матеріали до таких дат, як День Героїв Небесної Сотні, Міжнародний день рідної мови та треті роковини повномасштабного вторгнення.

Лл. : 31.

© Лагдан С. П., укладання, 2025
© Укр. держ. ун-т науки і технологій, 2025

ЗМІСТ

1. Український соловейко (до 125-річчя від дня народження Оксани Петрусенко)	4
2. День Героїв Небесної Сотні	11
3. Міжнародний день рідної мови	14
4. Треті роковини повномасштабного вторгнення	17
5. «Українці народжуються з танцем у крові» (до 120-річчя від дня народження Павла Вірського)	21
6. Автор мелодії національного гімну (до 210-річчя від дня народження Михайла Вербицького)	29
7. Маєстро мостобудування та електрозварювання (до 155-річчя від дня народження Євгена Патона)	34
8. Технолог, промисловець і меценат (до 190-річчя від дня народження Василя Симиренка)	36
9. Шевченко – художник (до 211-ї річниці від дня народження)	40
10. Згасла зірка Волині (до 90-річчя від дня народження Галини Гордасевич)	50

УКРАЇНСЬКИЙ СОЛОВЕЙКО

(до 125-річчя від дня народження Оксани Петрусенко)

Оксана Петрусенко (1900–1940, справжнє ім'я Оксана Андріївна Бородавкіна) – українська оперна співачка, виконавиця українських народних пісень і романсів, народна артистка України. «Вона мала дзвінкий, сріблястий, сильний голос – лірико-драматичне сопрано. Діапазон його був такий великий, що ніколи найвища нота не здавалась останньою, а завжди думалось: вона може взяти ще вищу», – писала її сучасниця Зоя Гайдай.

Незважаючи на трагічно короткі сорок років, відпущених Оксані долею, за насиченістю вони вмістили ніби чотири життя, кожне зі своїм сюжетом, своєю географією, своїми супутниками та оточенням.

Оксана Петрусенко – еталон нашої вокальної школи, їй заздрили, її любили, обожнювали. У неї був незвичайний голос, який не має вокальних паралелей – драматичне сопрано, а точніше – дзвінке колоратурне драматичне сопрано. Бог дарував Ксенії все необхідне, аби її талант міг розквітнути. Вона мала прекрасну зовнішність, ніби створену для сцени.

Оксана Петрусенко володіла сильним і красивим голосом сріблястого тембру широкого діапазону, неабияким драматичним талантом. Мистецтво Петрусенко відзначалося поєднанням досконалої вокальної техніки з людяністю й психологічною глибиною виконання, внутрішньою експресією, блискучою дикцією. Як неперевершена виконавиця українських народних пісень та романсів Петрусенко здобула всенародну любов і визнання.

Народилась Оксана Петрусенко 18 лютого 1900 року в с. Балаклія Харківського повіту в бідній селянській родині Андрія та Марії Бородавкіних. Навесні 1901, коли Оксані виповнився тільки рік, батько помер від туберкульозу. Мати невдовзі вийшла заміж вдруге, але чоловік виявився п'яничкою, пропив усе з хати, хоча й до того сім'я бідувала, і після народження брата Івана вони розлучились. Голі стіни, дірява стріха, через яку виднілося небо, відчай та страх охоплював маленьку душу, тому втіху дівчинка знаходила лише в піснях.

Дитячі та юнацькі роки Оксани минули в Севастополі. Тут, у багатолюдному портовому місті, вона пішла вчитися до прогімназії, співала в шкільному хорі. Якось ідучи повз їхню хату, військовий капельмейстер почув спів. Він посприям, щоби малу взяли в церковний хор. Пізніше дівчина співала в аматорському колективі Георгія Йосиповича Загала. У 14 років через бідність та нестатки Оксана почала самостійно заробляти на життя. Працювала на взуттєвій фабриці та робітницею в порту.

Як вона стала Петрусенко? Одного разу прочитала об'яву, що до Херсонського державного українського драматичного театру набирають артистів. І пішла випробовувати свою долю. Дуже хвилювалася, бо привели її прямо до музичного керівника театру Петра Бойченка. Схвилювала своїм співом усіх. Петро Бойченко спитав: «Де ти здобула такий коштовний скарб? Заспівай ще щось нам, Оксано!» – «Я – Ксеня!» – «А тепер, дівчино, запам'ятай! З цього дня ти – Оксана і забудь «Ксеня»! Испит ти витримала блискуче: ми зараховуємо тебе до складу нашого колективу на правах «артистки з голосом». Але побудеш спочатку хористкою: повчишся, до сцени звикнеш...».

Восени 1917-го вона вступила на правах хористки, а потім і провідної актриси «з голосом» до пересувного Херсонського українського музично-драматичного театру під керівництвом Івана Сагатовського. Саме тут їй обрали псевдонім – Петрусенко, оскільки її справжнє прізвище Бородавкіна не надто підходило. Коли проходили останні репетиції «Запорожця за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, треба було виготовити й розклеїти по місту афіші, що сповіщали про дебют Оксани Бородавкіної в партії Одарки. Всі артисти театру сходилися на думці, що це прізвище не пасує такій гарній синьоокій стрункій співачці з неповторної краси голосом. Що ж на афіші писати? І почали артисти придумувати – Петрова, Шевченкова, Любченко, Веселка, Барвінок... Бойченко запропонував: «А давайте ми їй дамо прізвище Петрусенко! Мене батько називав Петром, Петрусем, Петрусенком».

А вона дивиться своїми блакитними очима: «Та нехай буде Петрусенко!». Ось так в афішах і з'явився псевдонім: «Одарка – Оксана Петрусенко».

Під цим псевдонімом Ксенія Бородавкіна ввійшла в історію українського вокального мистецтва. А прем'єра опери С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм» пройшла з величезним успіхом завдяки Оксані Петрусенко – Одарці та Петрові Бойченку – Карасеві.

Сам театр мав велику популярність серед глядачів. Із перших же виступів артистка полонила глядачів своїм чудовим, проникливим голосом, неповторною манерою виконання. Репертуар пересувного театру складався переважно зі старих побутових пісень. Петрусенко доводилось виступати в найрізноманітніших ролях: із величезним успіхом співала вона в «Наталці Полтавці», у «Запорожці за Дунаєм», нерідко грала у п'єсах, зокрема «Циганка Аза», «Ой не ходи, Грицю» та інших.

Тут вона зустріла своє перше кохання – Петра Бойченка, який і посприяв її появі в театрі, адже на основний набір до трупи вона запізнилася. Пара жила без шлюбу, просто за покликом серця. Але за стінами театру котилася Українська революція, влада в Херсоні іноді змінювалася тричі на день. Невдовзі театр розпався, але Оксана, яка була вже досвідченою хористкою, не надто переймалася.

Із 1921 по 1927 рік Петрусенко – провідна солістка периферійних українських музично-драматичних труп Д. Гайдамаки, І. Сагатовського, П. Коваленка, В. Квасенка. Виконувала драматичні й музичні ролі. Її чарівний голос лунає в містах і селах півдня України, у містах Поволжя і Заволжя. У 1923-24 рр. Оксана Петрусенко навчалася в Київському музично-драматичному інституті ім. М. В. Лисенка, сценічну майстерність опанувала в П. Саксаганського, якій невдовзі став її другом на всі роки її недовгого життя.

Викладачі захоплювалися її талантом, пророкували неабияке майбутнє. Однак молода жінка покинула навчання. Закохалася. Цього разу її обранцем став Методій Семенюта-Барила, співак з оксамитовим баритоном. Майже одразу завагітніла, але дитина чоловікові була непотрібна, він наполягав на аборті. Зрештою жінка пішла від нього, а в січні 1925-го народила сина Володимира. Часу на систематичне навчання не мала, тому похапки брала уроки вокалу то в одного педагога, то в іншого, часто кидала уроки, потім заново розпочинала. Невдовзі вона зажила собі слави талановитої, але зовсім недисциплінованої та несерйозної особи.

Того ж року Оксана намагалася влаштуватися до Харківського театру. Головному диригенту Леву Штейнбергу сподобався спів жінки. Він упритул підійшов до Петрусенко взяв її за підборіддя й солодким панібратським голосом промовив: «Хорошо поешь», хитро мружачись на кандидатку. Тут

вже Оксана не стерпіла такої зневаги й щосили штовхнула Штейнберга. Не очікувавши спротиву, диригент просто відлетів від співачки в куток, а тоді просичав, що в театрі вона ніколи не працюватиме.

Два роки Оксана була перекотиполем, гастролеркою без пристанища. Та доля мала прихильність до жінки, невдовзі вона отримала запрошення до Казанського оперного театру, де тріумфально дебютувала в опері «Черевички» Петра Чайковського. Два роки пропрацювала Петрусенко в Казані, тут познайомилася з тенором Василем Москаленком, який став її чоловіком. Невдовзі Василь отримав запрошення до Свердловського, потім – Самарського театрів.

Оксана змушена була всюди їздити за чоловіком і працювати разом із ним. Утім, майстерність співачки зростала, її ім'я вже знали в усьому тодішньому Радянському Союзі, а голос часто звучав по радіо. Її виступи в партіях Ярославни («Князь Ігор»), Недди («Паяци»), Лізи («Пікова дама») викликали загальне схвалення. Так було закладено міцний фундамент оперної діяльності Оксани Петрусенко. Одночасно з роботою на сцені вона виступала на великих концертах, переважно зі своїми улюбленими українськими народними піснями. Успіх був надзвичайний. За дзвінкий і чистий голос, за чарівний спів і щедрю душу народ прозвав Петрусенко українським соловейком.

У 1934-му співачка отримує одразу дві пропозиції – театри Києва та Ленінграда запрошують артистку до своїх труп. Та Петрусенко не вагалася ні хвилини – звісно Київ, співати українських пісень на рідній землі. Цей рік є знаменним у житті Оксани Петрусенко: із перших днів, з перших виступів вона знаходить достойне місце в колективі столичного оперного театру, який пишається кращими майстрами сценічного і вокального мистецтва – Литвиненко-Вольгемут, Паторжанський.

Робота в Київському театрі опери та балету стала тріумфом. Її називали легендою, примадонною, царицею сцени. Співачка та головна конкурентка Оксани Зоя Гайдай якось сухо промовила: «Треба сказати, що такого великого успіху, який мала Петрусенко, я не пам'ятаю ніде і ні в кого».

Дні, що минали, нагадували чарівний сон, на вулицях за Оксаною, де б вона не з'являлася, завжди йшов натовп народу. Співак Іван Семенович Козловський писав: «Зачарувала. Це не спів – це вже чаклунство».

Особливо яскраво розкрився талант співачки під час першої Декади українського мистецтва і літератури в Москві в 1936 році. Великим драматичним напруженням та емоційністю були пройняті створені нею образи Аїди і Тоски в однойменних операх Верді і Пуччіні, Лізи з «Пікової дами» Чайковського, Тамари з опери «Демон» Рубінштейна, Земфіри з Рахманіновського «Алеко». Це був справжній тріумф українського мистецтва. Чимало похвал припало в ті дні Оксані Петрусенко. Щасливою повернулася вона до Києва, нагороджена орденом «Знак пошани», за видатні заслуги в розвитку українського мистецтва і української народної пісні їй

надано почесне звання заслуженої артистки УРСР. В 1939 році – народної артистки УРСР.

Та в липні 1937-го, коли розпочалися масові репресії, Оксану Андріївну звільнили з театру, а її покровителів – голову Раднаркому УРСР Панаса Любченка й начальника Управління в справах мистецтв Андрія Хвилю оголосили ворогами народу. Жінка зрозуміла, що наступною полетить її голова. Не чекаючи, поки прийдуть по неї, зав'язала зашморг, і тут у помешкання зайшла жінка. Це була Анна Бегічева, яка прибула з Москви для запису пісень Петрусенко. Тієї ж ночі дві жінки поїхали до столиці СРСР шукати правди. Невдовзі приму поновили в театрі.

І знову дні, схожі на дивний сон. Її вітали з успіхом всі кращі з кращих солістів Великого театру. До речі, саме в цей період Петрусенко постійно запрошували на роботу в Москву, але вона навідріз відмовилася покидати батьківщину.

У 1938 році до Києва прибув воєначальник Семен Тимошенко. Тільки-но владнав справи – подався в оперу. Ні, не через любов до мистецтва, – дуже вже йому подобалися артистки. Петрусенко вразила чоловіка. Відтоді жодний її виступ хтивий та лисий командарм не пропустив.

На гастролях у Львові спалахнув роман між Оксаною та Андрієм Чеканюком, редактором газети «Комуніст», який був молодший від співачки на дев'ять років. Роман завершився вагітністю Петрусенко. Дізнавшись про дитину, Андрій розірвав із нею стосунки, адже мав дружину та двох дітей.

Цікаво, що саме Оксана Петрусенко дала поштовх до визнання найвідомішої художниці України Катерини Білокур. Навесні 1940 року невідома нікому художниця-самоучка Катерина чує по радіо пісню «Чи я в лузі не калина була» у виконанні Оксани Петрусенко. Почувши її, Катерині здалося, що то саме про неї пісня. Вона написала листа, а разом із ним поклала до конверта кілька малюнків і відіслала в Київ Оксані Петрусенко. У цьому листі опинився й малюнок калини на шматковій полотна, який вразив співачку. Порадившись із друзями – Василем Касіяном і Павлом Тичиною – вона звертається у Центр народної творчості, після чого до обласного центру надходить розпорядження знайти Катерину Білокур і поцікавитися її роботами. До Катерини Білокур приїхали фахівці, і розпочалося у неї зовсім нове життя.

У 1940 році Оксана отримала телеграму-запрошення стати солісткою Великого театру в Москві. Цьому посприяв Тимошенко, який вже став маршалом і наркомом оборони СРСР. Чи знав він про її роман із Чеканюком – невідомо.

Телеграму матері приніс 15-річний син Володя прямо в пологовий будинок, де 8 липня жінка народила другого сина Аліка. Рішення жінка вирішила відкласти до виписки з лікарні. На восьмий день після пологів співачка вже готувалася повертатися додому. Написала записку подрузі,

щоби та принесла їй речі та наварила борщу. Та за кілька годин жінки не стало. Офіційна версія лікарів – післяпологове ускладнення.

Майже одразу з'явилися чутки, що Оксану вбили. Значно пізніше медсестра, яка тоді була на чергуванні, заявила, що артистку отруїли молоком. Ціанід у стакан буцімто підсипала її напарниця, підкуплена ревнивою дружиною маршала Тимошенка.

Так обірвалося життя прославленої співачки. Оксана Петрусенко померла 15 липня 1940 року в розквіті сил і таланту. 17 липня 1940 року попрощатися зі співачкою прийшли понад 100 тисяч киян. «Тисячі людей заповнили прилеглі до театру вулиці. Погляди всіх звернені на центральний вхід театру, звідки мають винести труну», – написали наступного дня в газеті «Пролетарська правда». Поховали співачку на Байковому цвинтарі. У тій же газеті писали: «В оточенні тисяч людей їде катафалк із труною. Ось і місце останнього спокою. Поряд поховані корифеї української сцени Садовський і Заньковецька».

Синів взяли товаришки Оксани. Старший Володимир помер через 4 роки від туберкульозу. Молодший Олександр хворів на туберкульоз кісток, усе життя носив корсет. Жінка, що стала йому другою матір'ю, зверталася за допомогою до рідного батька Олександра партійного працівника Андрія Чеканюка, але той її вигнав. Вона мусила навіть жебракувати. Попри все Олександр став науковцем, захистив дисертацію. Помер у 1999 році.

Оксану кохав Павло Тичина. Але не міг одружитися. Він був нещасний чоловік – геній у ковпаку Сталіна. Коли почув, що Петрусенко померла, закликав біля робочого столу й зродив буквально вночі епітафію «Пам'яті Оксани Петрусенко»:

Їй од природи стільки було дано,
Як велетень вона росла й росла.
Ой рано, рано, дуже рано,
Оксана, ти від нас пішла...
Й народ, яким жила ти, – вічна сила –
Носитиме твій образ на руках!
Що смерть? Сьогодні хай скосила, –
Але не скосить у віках!

Балаклійці свято шанують пам'ять українського соловейка. Одна з вулиць міста носить її ім'я. У вересні 1962 року в районному будинку культури відкрито кімнату-музей О. Петрусенко, а 16 лютого 1991 року в Балаклійському краєзнавчому музеї – експозицію, присвячену землячці. Автор проекту – харківський художник І. Ікол. У двох кімнатах представлені сотні цікавих захопливих експонатів, зокрема портрет співачки, особисті речі, багато фотографій, афіші про спектаклі та концерти, книги, листівки, бюст Оксани Андріївни, подарований київським скульптором Г. Петрошевич, магнітофонні записи і платівки з чарівним голосом Оксани.

У 1972 році за ініціативою завідувача районного відділу культури І. Шкумата в останню неділю травня в Балаклії проводяться свята пам'яті О. А. Петрусенко, на яких виступають місцеві аматори. Народ не забуває свою Оксану.

Матеріал подано за джерелами:

1. До 100-річчя від дня народження Оксани Петрусенко. *Вебпроект Харківської обласної універсальної наукової бібліотеки.* URL: https://old.region.library.kharkov.ua/lib_druk.php?id=86.

2. Загорулько Р. Оксана Андріївна Петрусенко (1900-1940). *Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, 17.02.2020.* URL: <https://csamm.archives.gov.ua/2020/02/17/oksana-andriivna-petrusenko-1900-1940/>.

3. Лютий 17 1900 – народилася Оксана Петрусенко, видатна співачка. *Український інститут національної пам'яті.* URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lyuty/17/1900-narodylasya-oksana-petrusenko-vydatna-spivachka>.

4. Оксана Петрусенко. Символ української культури співу. *Відділ мистецтв. Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олесь Гончара.* URL: <https://art.lib.kherson.ua/oksana-petrusenko-simvol-ukrainskoi-kulturi-spivu.htm>.

5. Петрусенко Оксана Андріївна. *Мій дім Україна.* URL: <https://mydim.ua/peoples/petrusenko-oksana-andriivna/>.

6. Тишкевич М. Оксана Петрусенко: Все як у чарівному сні. Я досягла слави, про яку навіть не наважувалась мріяти. *Український інтерес, 17.02.2020.* URL: <https://uain.press/blogs/oksana-petrusenko-vse-yak-u-charivnomu-sni-1176413>.

ДЕНЬ ГЕРОЇВ НЕБЕСНОЇ СОТНІ

20 лютого щорічно в Україні відзначають День Героїв Небесної Сотні згідно з Указом Президента від 11 лютого 2015 року № 69/2015 «Про вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні».

20 лютого 2014 року в середмісті столиці України загинула найбільша кількість осіб – 48. Їх разом з іншими 54 загиблими та смертельно пораненими учасниками мирних протестів упродовж зими 2013–2014 років і п'ятьма активістами Майдану, які загинули навесні 2014 року, відстоюючи демократичні цінності та територіальну цілісність України, назвали Героями Небесної Сотні.

Події того дня стали кульмінацією Революції Гідності. За неповернення до пострадянської моделі відносин між владою та суспільством, відмову від «багатовекторності» у зовнішньополітичному курсі, утвердження розвитку України як демократичної європейської країни заплачено дуже велику ціну – людські життя.

Із метою вшанування пам'яті громадян, які загинули під час Революції Гідності у боротьбі за ідеали демократії, права та свободи людини, європейське майбутнє України, завдяки яким було змінено хід історії нашої держави, встановлено День Героїв Небесної Сотні. Пам'ять про подвиг Небесної Сотні вшановують під гаслом «Вдячні за свободу!».

Свобода – фундаментальна характеристика людського існування, це можливість вільного вибору та усвідомлення власної відповідальності за цей вибір. Герої Небесної Сотні зробили свій вибір – виборювати свободу та гідність, віддавши за це життя. Вони загинули за те, щоб Україна розвивалася як вільна демократична держава.

Це – день жалоби, оскільки він пов'язаний із загибеллю громадян під час Революції Гідності та на початку російської агресії на сході України, але він покликаний ушановувати не смерть, а боротьбу за гідне та вільне життя, жертвність і відвагу. Чітка громадянська позиція та готовність обстоювати її

до кінця – це ті якості, які мали Герої Небесної Сотні та які гідні наслідування.

Смерть Героїв Небесної Сотні змінила суспільну свідомість українців, актуалізувавши значущість таких понять, як право на самовизначення, гідність, свобода, суверенність держави, демократія, європейський вибір. Пам'ять про Героїв Небесної Сотні має бути живою, сприяти консолідації та формувати усвідомлення відповідальності кожного за майбутнє України.

Революція Гідності – масовий громадянський протест, який тривав 94 дні – з 21 листопада 2013 року до 22 лютого 2014 року. Його було спричинено різкою зміною зовнішньополітичного курсу та вектора розвитку держави, а згодом антиконституційними діями влади. Центром подій стали столичний майдан Незалежності та навколишні вулиці: Хрещатик, Михайла Грушевського, Інститутська. Мирні акції почалися під євроінтеграційними гаслами, але згодом перетворилися на тривалу кампанію громадянської непокори владному режиму президента Віктора Януковича – проти корупції та порушень прав людини. Дії влади, спрямовані на придушення протестів силовим шляхом, призвели до ескалації конфлікту та людських жертв. Загиблих під час протистоянь у грудні 2013-го – лютому 2014 року активістів назвали Небесною Сотнею. Згодом лави Небесної Сотні поповнили українські патріоти, учасники Революції Гідності, які загинули, обстоюючи демократичні цінності та територіальну цілісність України навесні 2014 року.

Повалення режиму Януковича, за якого різко зріс рівень корумпованості держави та просувався проросійський вектор розвитку, дало змогу відновити курс на євроінтеграцію й підписати Угоду про асоціацію з ЄС. Громадяни України чітко заявили про готовність боронити державну незалежність і демократичні свободи. Серед інших важливих результатів Революції Гідності – початок реформування різних сфер життєдіяльності країни, самоорганізація громадянського суспільства, розвиток волонтерського руху, децентралізація, декомунізація, часткове оновлення української політичної еліти.

Боротьба українців за свободу та європейське майбутнє отримала визнання багатьох авторитетних представників міжнародної спільноти. Зокрема, у 2015 році віцепрезидент США Джо Байден, коментуючи події на київському майдані Незалежності, сказав: *«Серед вогню та льоду, снайперів на дахах Небесна Сотня заплатила найстрашнішу ціну патріотів... Їхня кров та мужність дають українському народові другий шанс на свободу»*.

Небесна Сотня – 107 загиблих учасників Революції Гідності, а також активісти Майдану, які загинули навесні 2014 року з початком російської агресії на сході України. Назва «Небесна Сотня» виникла за аналогією з основними структурними одиницями Самооборони Майдану – сотнями. Уперше вона з'явилася під час прощання із загиблими на столичному майдані Незалежності 21–22 лютого 2014 року. 21 лютого датовані вірші поетес Людмили Максимлюк і Тетяни Домашенко, у яких використано словосполучення «Небесна Сотня». Наступного дня про Героїв Небесної

Сотні вже говорили зі сцени Майдану та писали на інтернет-ресурсах. На Урядовому порталі згадка про Героїв Небесної Сотні з'явилася 28 лютого 2014 року.

До Героїв Небесної Сотні належать люди різних національностей, віросповідання, освіти, віку. Серед них громадяни України, Білорусі та Грузії. Наймолодшому з Героїв, Назарію Войтовичу, було 17 років, найстаршому, Іванові Наконечному, – 82 роки. Зі 107 Героїв Небесної Сотні – три жінки: Антоніна Дворянець, Ольга Бура та Людмила Шеремет. Смерть першого з Героїв Небесної Сотні, Павла Мазуренка, настала 22 грудня 2013 року внаслідок тілесних ушкоджень, завданих невідомими особами, які були одягнені у форму спецпризначенців. Останній із лав Героїв, Віктор Орленко, помер 3 червня 2015 року через ускладнення після вогнепального поранення, отриманого під час штурму Майдану силовиками 18 лютого 2014 року.

1 липня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон щодо заснування державної нагороди «Орден Героїв Небесної Сотні». Указом Президента України було затверджено Статут і малюнок ордена Героїв Небесної Сотні. Орден установлено для відзначення осіб за громадянську мужність, патріотизм, відстоювання конституційних засад демократії, прав і свобод людини, активну благодійну, гуманістичну, громадську діяльність в Україні, самовіддане служіння українському народу, виявлені під час Революції Гідності (листопад 2013 року – лютий 2014 року), інших подій, пов'язаних із захистом незалежності, суверенітету й

територіальної цілісності України. Орден має форму блакитного хреста, у центрі якого розміщено зображення небесного воїна в обладунках із мечем та щитом. Обладунки та щит стилізовано під саморобне спорядження учасників Революції Гідності. На звороті хреста розміщено напис «Свобода та Гідність!». Автори нагороди – Тарас Возняк і Костянтин Ковалишин.

Детальніше про події тих днів та героїв Небесної Сотні можна почитати в Інформаційних матеріалах Українського інституту національної пам'яті за посиланням: <https://bit.ly/3XIc9KY>.

Матеріал подано за джерелом:

День Героїв Небесної Сотні. *Український інститут національної пам'яті*. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lyutyuy/20/den-geroyiv-nebesnoyi-sotni>.

МІЖНАРОДНИЙ ДЕНЬ РІДНОЇ МОВИ

21 лютого представники всіх націй і народностей світу відзначають Міжнародний день рідної мови. Свято було започатковано у листопаді 1999 року на тридцятій сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО у Парижі.

Історія свята, на жаль, має трагічний початок. 21 лютого 1952 року в Бангладеш пакистанська влада жорстоко придушила демонстрацію людей, які виступили проти урядової заборони на використання в країні своєї рідної – бенгальської мови. Відтоді кожного року Бангладеш відзначає день полеглих за рідну мову. Саме за пропозицією цієї країни ЮНЕСКО проголосило 21 лютого Міжнародним днем рідної мови.

В Україні це свято відзначають з 2002 року, коли для зміцнення державотворчої функції української мови та сприяння вільному розвитку і використанню інших мов національних меншин (спільнот) України було видане розпорядження «Про відзначення Міжнародного дня рідної мови».

Відтоді це свято стало ще одним днем пошанування рідної мови в кожному освітньому закладі, бібліотеках, культурних центрах, просвітницьких організаціях України.

10 цікавих фактів про українську мову

1. Сучасна українська мова має близько 256 тисяч слів.
2. За лексичним запасом найближчою до української мови є білоруська – 84 % спільної лексики. Далі йдуть польська і сербська (70 і 68 % відповідно), потім – російська (62 %). «До речі, якщо порівнювати фонетику й граматику, то українська має від 22 до 29 спільних рис з білоруською, чеською, словацькою й польською мовами, а з російською тільки 11», – кажуть експерти.

3. У 448 р. візантійський історик Пріск Панійський під час перебування в таборі гунського володаря Аттіли на території сучасної України записав слова «мед» і «страва». Це була перша згадка українських слів.

4. Українську мову в різні історичні періоди називали по-різному: проста, руська, русинська, козацька тощо. Історично найуживанішою назвою української до середини ХІХ століття була назва «руська мова».

5. В українській мові найбільша кількість слів починається на літеру П, а найменш уживаною літерою українського алфавіту є Ф.

6. Українська мова багата на синоніми. Наприклад, слово «горизонт» має 12 синонімів: обрій, небозвід, небосхил, крайнебо, круговид, кругозір, кругогляд, виднокруг, видноколо, виднокрай, небокрай, овид.

Найперші слова людини «мама» і «тато» багатьма мовами звучать трохи схоже. Але українською звучать нам особливо. Бо це наша мама і це наш тато, які нас безмежно люблять і захищають.

Рідна мова для кожної людини є важливим елементом культурної свідомості. Вона накопичує традиції та досвід попередніх поколінь і дозволяє передати їх нащадкам. Мова – це історія народу, його світогляд, інтелектуальний та духовний результат тисячолітньої еволюції кожного етносу. Без своєї мови, своєї самобутньої культури немає народу.

За оцінкою фахівців, із 6 000 мов, які нині існують, половина перебуває під загрозою зникнення у найближче десятиріччя. Тому ЮНЕСКО своїм Рішенням прагне підтримувати мову як ознаку культурної належності особи. Привернення уваги міжнародної спільноти до цієї теми – важливий крок до визнання необхідності захистити різноманіття культур. Окрім того, організація вважає, що вивчення іноземних мов та багатомовність є ключами до взаєморозуміння та взаємоповаги.

Співіснування багатьох мов у Європі є потужним символом прагнення Європейського Союзу бути об'єднаним у різноманітності. Мовне розмаїття закріплено в статті 22 Хартії основних прав Європейського Союзу. Повага до прав осіб, які належать до меншин (спільнот), є фундаментальним елементом в Європейській хартії регіональних мов або мов меншин Ради Європи, яку Верховна Рада України ратифікувала 15 травня 2003 р. Загалом цей документ спрямований на збереження та захист регіональних мов і мов меншин (спільнот) із відповідною сферою застосування, що поширюється на освіту, громадське, культурне, економічне і соціальне життя та засоби масової інформації. За кількістю усіх нацменшин, а їх близько 130 згідно з останнім переписом населення, Україна одна з найбільш поліетнічних країн у Європі.

Згідно зі ст. 10 Конституції України «Державною мовою в Україні є українська мова». Але в Україні є також мови, які опинилися на межі зникнення і потребують особливої підтримки, зокрема гагаузька, їдиш, караїмська, кримськотатарська, кримчацька, ромська, румейська та урумська.

Рідна мова – це не лише спосіб комунікації, це спосіб світосприйняття. Урешті мова – це зв'язок з нашими великими предками і зв'язок з нашими

майбутніми нащадками. Саме тому мова першою зазнає удару окупанта, бо це ключик до душі народу. Ворог втовкмачував нам століттями, що українська – це мова села, це «наречіє», чиясь вигадка, мовляв, вона не сучасна і не придатна до вживання в сучасному світі, бо нею неможливо творити. Методи і політика кремля системні і незмінні. Сучасна війна, розв'язана росією, націлена знищити українську ідентичність, мову, традиції та навіть національну пам'ять. Пропагандистські кампанії, примусова русифікація та переслідування національних меншин, зокрема кримських татар, є частиною цього процесу.

Росія вбиває українських письменників і знищує їх твори. У 2022 р. на окупованій Харківщині росіяни викрали та вбили дитячого письменника Володимира Вакуленка. Влітку 2023 року письменниця Вікторія Амеліна загинула від російської ракетної атаки у Краматорську.

На тимчасово окупованих українських територіях – Донеччині, Луганщині, Запоріжжі, Херсонщині, в анексованому Криму – загарбники закривають українські школи, забороняють мову, глушать мовлення, нищать книги та видавництва, нав'язують свою пропаганду через підконтрольні медіа. Переслідують кожного, хто не зрікається своєї ідентичності, репресують кримських татар.

Століттями українська зазнавала утисків та переслідувань з боку москви – Валуєвський циркуляр, Емський указ, заборони книговидавання, але завжди відроджувалася і вражала красою. Бо наша нація непереможна, допоки вона жива – житиме і наша мова!

Матеріал подано за джерелами:

1. 21 лютого – Міжнародний день рідної мови: матеріали до свята. *Знайшов. Учням. Батькам. Вчителям.* 18.02.2024. URL: https://znayshov.com/News/Details/21_liutoho_mizhnarodnyi_den_ridnoi_movy_materialy_do_sviata.

2. 21 лютого – Міжнародний день рідної мови. *Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення*, 21.02.2025. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/21-lyutogo-mizhnarodnij-den-ridnoyi-movy/>.

3. Міжнародний день рідної мови. *Омбудсман України*, 21.02.2024. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/mizhnarodnij-den-ridnoyi-movi/

ТРЕТІ РОКОВИНИ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

3 роки повномасштабної війни. 24 лютого 2022 року росія розпочала масштабне вторгнення в Україну, змінивши життя мільйонів людей! О 04:00 мирне життя українців закінчилося і розділилося на «до» та «після»... Саме 3 доби давали Україні, і в такий план вірили світові експерти, західні розвідки та аналітики, АЛЕ! ми вистояли і стоїмо 3 роки.

Того дня вперше росія здійснила масовані ракетні удари по всій українській території. Крилаті та балістичні ракети запускали з території росії, з акваторії Чорного моря та Каспію. 160 ударів завдано по містах України, військових та цивільних об'єктах.

Цей страшний лютий триває 1097 днів. Цей лютий став нестерпним тільки через «соседей», які під егідою денацифікації та демілітаризації вирішили здійснити повномасштабне вторгнення в Україну і геноцид народу, що завжди хотів, хоче і буде хотіти лише мирного життя та незалежності.

Сотні тисяч зруйнованих будинків, десятки тисяч вбитих мирних жителів, незліченна кількість зруйнованих життів... Буча, Ірпінь, Гостомель, Маріуполь... Драмтеатр, Бахмут, Сєверодонецьк, наша «Мрія», 5-річний Іван, який зі сльозами на очах та іграшкою в руках перетинав кордон, Азовсталь, теракт в Оленівці, блекаути, підрив Каховської ГЕС. Ось що приносить росія, ось що приносить путін. Крилаті авіабомби, БПЛА, ракети досі летять на нашу країну. І це все супроводжується пустими балачками «про мир» з боку російського диктатора та вбивці.

За три роки жорстокої війни, яку розв'язала росія проти України, наша країна здобула як важливі перемоги, так і зазнала труднощів на полі бою з ворогом. Росія продовжує нищити все на своєму шляху, здійснюючи численні ракетні й дроніві удари по інфраструктурі та мирних жителях.

Попри інтенсивні бої, брак військових ресурсів і безперервні атаки по цивільних об'єктах, наші незламні воїни продовжують боротися за свою землю, свободу та суверенітет держави.

Початок повномасштабної війни. 24 лютого 2022 року росія розпочала повномасштабну війну в Україні, спрямувавши основні сили на швидке захоплення Києва. У перший день росіяни намагалися захопити аеропорт Гостомель. Через цей стратегічний об'єкт планувалося перекидання великих десантних сил. Для окупантів Гостомель був ключовою точкою для наступу на столицю. Та українські війська і спецназ не дозволили просунутися далі, завдавши серйозних втрат російським підрозділам і знищивши велику кількість техніки ворога. Це стало однією з перших великих перемог українських військ.

Друге за величиною місто України, Харків, росіяни планували атакувати за декілька днів, намагаючись оточити його з різних напрямків. Ракетні удари, масовані артилерійські обстріли та спроби десантування на околицях міста не змогли зламати дух військових і місцевих жителів. Харків витримав численні атаки. Українські війська, зокрема територіальна оборона, змогли не тільки зупинити наступ, але й у травні 2022 року відкинути ворога від міста, звільнивши його околиці.

Одним із найбільш символічних етапів війни став Маріуполь. Стратегічне місто на південному сході України. Окупанти намагалися захопити його швидко, оскільки це давало б їм контроль над морським коридором до Криму та важливими промисловими об'єктами. 86 днів тримали оборону та протистояли силам ворога воїни полку «Азов». Захисники Маріуполя завдали серйозних втрат російським військам, але не змогли уникнути оточення. У травні 2022 року українські сили змушені були скласти зброю за наказом командування. Оборона Маріуполя стала символом героїзму і мужності, а завод «Азовсталь», на території якого перебували захисники, увійшов в історію як місце безпрецедентної боротьби. Багато бійців потрапили в полон, але їхня стійкість і самопожертва залишаються прикладом для майбутніх поколінь.

Операція зі звільнення острова Зміїного. Одна з найбільш значущих військових спецоперацій України – звільнення острова Зміїного в Чорному морі. Острів був захоплений російськими силами 24 лютого 2022 року. Вони використовували його для установки радіолокаційних станцій, що дозволяло їм моніторити активність у Чорному морі, а також розмістили на острові свої військові підрозділи. Перша велика відповідь сталася після того, як українські прикордонники відповіли на вимогу росії здаватися фразою «Рускій воєнний корабль, іді нах*й!». Українські збройні сили, зокрема ГУР, розробили комплексний план для звільнення острова. Операція включала точні удари артилерії, ракетами та безпілотниками по російських ракетних установах і техніці, розміщених на острові, використання морських сил для

блокування підходів до острова. 30 червня 2022 року стало відомо, що російські війська покинули острів Зміїний.

Звільнення Херсона. 11 листопада 2022 року Збройні Сили України визволили Херсон – єдиний обласний центр України, захоплений російськими окупантами з початку широкомасштабного вторгнення. Деокупація міста завершила блискучу Херсонську наступальну операцію, в результаті якої підрозділи Сил оборони України просунулись на відстань до 40 кілометрів, звільнили територію площею до 5 700 км² і визволили до 211 населених пунктів, включаючи обласний центр – місто Херсон.

Знищення флагмана Чорноморського флоту рф – крейсера «Москва». У квітні 2023 року ГУР провела операцію зі знищення флагмана Чорноморського флоту росії, крейсера «Москва». Українські військові випустили ракети «Нептун» по кораблю. Спецоперація була результативною, з високою точністю, оскільки українські розвідники вдало координували цю атаку, використовуючи точну інформацію про розташування «Москви». Вибухи на борту корабля призвели до його затоплення, а сам корабель був сильно пошкоджений. Це було одне з найбільших досягнень українських військових, яке викликало широкий міжнародний резонанс.

Операції з підризу Кримського мосту. Гучна спецоперація, проведена українськими спецслужбами, – підризу Кримського мосту, який стався у жовтні 2022 року. Вибух на автодорожній частині та залізничній колії зруйнував частину мосту. Цей вибух серйозно порушив російську логістику, оскільки міст був ключовим транспортним шляхом для постачання ресурсів до окупованого Криму та на південний фронт. У липні 2023 року відбувся ще один підризу Кримського мосту. Цього разу на залізничній частині. За оцінками, цей підризу стався завдяки застосуванню дронів або точних ракет. Пошкодження цього стратегічного об'єкта стало важливим етапом у руйнуванні транспортних та постачальних шляхів росії.

Атаки на російські нафтопереробні заводи. Українські БПЛА активно атакували російські нафтопереробні заводи, завдаючи значних фінансових втрат та зменшуючи постачання пального для російської військової техніки. У червні 2024 року безпілотники атакували Рязанський, Краснодарський, НПЗ в Новошахтинську, Астраханський заводи. Атаки на нафтопереробні заводи завдали значних фінансових та матеріальних збитків. Перебої в постачанні пального сповільнили логістику армії рф і ускладнили мобільність її військ.

Окуповані території. Станом на кінець лютого 2025 р. під контролем росії перебуває 20 % території України. Сюди входить майже повна окупація Луганської області, значні частини Донецької, Запорізької та Херсонської областей. Крім того, росія продовжує утримувати контроль над окупованою з 2014 року Автономною Республікою Крим. 6 серпня 2024 року ЗСУ розпочали контрнаступальні дії на території Курської області рф. На меті було перенесення бойових дій на територію росії, зокрема в Курську область,

щоб знизити загрозу з боку цього напрямку та створити «буферну зону». Завдяки успішній операції вдалося убезпечити міста Суми та Харків від окупації. Станом на початок січня 2025 року росія втратила 38 тис. військових та понад 1 тис. одиниць техніки. А в полон вдалося взяти понад 800 російських військових. У вересні 2024 року близько 11-12 тисяч північнокорейських військових були направлені для посилення російських сил на Курщині. За даними ВВС, до середини січня 2025 року КНДР втратила приблизно 4 тисячі осіб серед своїх військ, із яких близько тисячі загинули. За повідомленнями західних ЗМІ, ці втрати стали наслідком «дезорганізації та відсутності згуртованості» в лавах КНДР, і наразі їх військові фактично відведені з лінії фронту. 31 січня 2025 року внаслідок успішного удару ЗСУ по російському командному пункту в Рильську, на північний захід від Суджі, загинули десятки російських і північнокорейських офіцерів.

Втрати ворога. За три роки повномасштабної війни в Україні ворог втратив: приблизно 867 180 осіб особового складу, танків – 10 168, бойових броньованих машин – 21 151, артилерійських систем – 23 582, РСЗВ – 1 296, засобів ППО – 1 081, літаків – 370, гелікоптерів – 331, БПЛА оперативно-тактичного рівня – 26 428, крилатих ракет – 3 064, кораблів /катерів – 28, підводних човнів – 1, автомобільної техніки та автоцистерн – 38 334, спеціальної техніки – 3 757.

До третьої річниці повномасштабного вторгнення росії в Україну ситуація на фронті залишається напруженою. За три роки Україна пройшла шлях від оборони до масштабних контрнаступів і вже досягла значних успіхів. Наші воїни ЗСУ звільнили частину окупованих територій, зокрема південь і схід, продовжують захищати ключові стратегічні напрямки. Незважаючи на труднощі, Україна продовжує боротися за свою незалежність та територіальну цілісність, наближаючись до важливої мети – відновлення повного контролю над своїми кордонами. Війна ще не завершена, та багато залежить від подальших дипломатичних зусиль, військових дій та міжнародної підтримки.

Щиро дякуємо тим, хто стояв, стоїть і буде стояти на захисті нашої країни та нас! Усім, хто першим прийняв бій! Ви все, що в нас є! І вшановуємо пам'ять Героїв, які не повернулися з бою!

Матеріал подано за джерелом:

Гутніченко В. Три роки повномасштабної війни: підсумки, успіхи та втрати України. *Новий канал*. URL: <https://novy.tv/ua/news/2025/02/24/try-roky-povnomasshtabnoyi-vijny-pidsumky-uspiky-ta-vtraty-ukrayiny/>.

«УКРАЇНЦІ НАРОДЖУЮТЬСЯ З ТАНЦЕМ У КРОВІ»

(до 120-річчя від дня народження Павла Вірського)

Павло Павлович Вірський (1905–1975) – видатний український хореограф, реформатор українського сценічного танцю, творець і багаторічний керівник Державного Академічного ансамблю народного танцю України (з 1977 – імені П. Вірського). Народний артист СРСР (1960), лауреат Державної премії УРСР імені Тараса Шевченка (1965), дворазовий лауреат Державної премії СРСР (1950, 1970).

Народився 25 лютого 1905 р. в м. Одеса. Родина мала дворянське походження. Дід займався банківською справою, бабуся – випускниця інституту шляхетних панянок. Батько був інженером і мав надію, що Павло теж піде його стежкою. Спочатку хлопчину відправили до престижної Рішельєвської гімназії. Мріяли навіть про освіту для нього за кордоном. Але точні науки Павла не приваблювали, натомість він мав відмінні оцінки з усіх предметів, пов'язаних із музикою. Щонеділі родина відвідувала оперу, театральне дійство заворожувало. Тоді хлопець і вирішив присвятити себе мистецтву. Довелося домашнім зрозуміти і погодитись із захопленням сина.

Але події 1917 року зруйнували життя родини Вірських. Щоб вижити в складні часи, довелося працювати навіть дванадцятирічному Павлові. Паралельно з навчанням підліток був сторожем, потім вантажником на будівництві, статистом в одеському оперному театрі. Після гімназії, у 1923 році, 18-річним юнаком вступив до Одеського музично-драматичного училища, де хореографічне відділення очолював В. Пресняков.

Навчання пробудило в молодому танцівникові інтерес до вивчення хореографічного фольклору, утвердило у ньому віру в безмежні можливості хореографії. Закінчивши в 1927 р. навчання в Одесі, він рік стажувався в Московському театральному технікумі у знаменитого Асафа Месерера.

Майбутній віртуоз танцю прийшов до балету не в 6 років, а після 18. Майже ніхто не вірив в успішну кар'єру молодика. Але з перших своїх кроків у світі хореографії Павло Вірський був вдумливим і старанним учнем, намагаючись узяти від учителів якомога більше знань. З учителями йому

пощастило: це і В. Пресняков, який був прихильником вільної ритмізованої пластики, Р. Баланотті – знавець італійської віртуозної школи і шанувальник класичної хореографії, К. Голєззовський, сміливий експериментатор, який намагався «модернізувати» класичні танцювальні традиції. Також певний вплив і захопленість у Павла викликали різноманітні групи виконавців українських танців, які в двадцяті роки частенько виступали на естрадах багатьох міст. Ще в студентські роки мріяв оживити народний академічний танок театральним дійством.

Працювати П. Вірський поїхав додому – в Одеський оперний театр як танцівник і балетмейстер. У співпраці зі своїм другом і випускником Одеського музично-драматичного училища М. Болотовим 1928 р. Вірський представив глядачам оригінальну, самобутню за сценічним вирішенням постановку балету Р. Глієра «Червоний мак». 1929 р. вони ставлять «Есмеральду» Ц. Пуні, де Вірський танцює партію Клода Фролло.

Вірський і Болотов органічно доповнювали один одного: Болотов схилився до режисури й оригінальних пантомімічних мізансцен, Вірський мислив яскравими танцювальними образами, легко створював цікаві танці, мав тонке відчуття сучасних пластичних інтонацій. У балетах Болотова й Вірського («Лебедине озеро», «Корсар», «Дон Кіхот» та ін.) гармонійно поєднувалися танок і пантоміма, воєдино зливалися елементи класичної і народної хореографії.

У 1931-1933 рр. вони – балетмейстери Одеського театру. У 1933-1934 рр. – очолюють трупу Харківського театру ім. М. Лисенка, де ставлять «Раймонду» й «Есмеральду».

У 1934 році творчий дует Вірський–Болотов переїздить до Дніпропетровська (нині Дніпро), де на сцені Робітничого оперного театру артисти здійснили поставку чотирьох балетних вистав. Тут вони керують балетною трупою, вперше ставлять блискучий комедійний балет на сюжет «Декамерона» «Міщанин із Тоскани» (муз. В. Нахабіна), мабуть, найцікавіший балетний спектакль 30-40-х років в Україні. Вірський виконав у ньому партію розпусного абата Чапелетто.

Цей маловідомий період діяльності видатного хореографа дослідив дніпровський мистецтвознавець, доцент, завідувач кафедри вокально-хорового мистецтва Дніпропетровської академії музики ім. М. Глінки Андрій Тулянець: *«У своїх досить різноманітних постановках вони прагнули до широкого утвердження хореографічної образності і симфонічно розвиненого танцю. Позначені сміливим пошуком, спектаклі викликали інтерес глядача, критики і гарячі суперечки».*

Спочатку була «Есмеральда», яка запам'яталася глядачам пластичною «мовою» головних персонажів і сміливим постановчим рішенням. *«Намагаючись «обійти» слабкі місця драматургії, знайти жваві, дружні темпи у розвитку дії, П. Вірський і М. Болотов вивели на перший план колективний образ народу. Ця провідна тема набувала героїко-*

романтичного забарвлення. Вулична танцівниця Есмеральда (В. Череховська), за задумом балетмейстерів, втілювала ідею протесту і боротьби простої людини, проти соціальної кривди і несправедливості, духовного гніту» (А. Тулянцев).

Справжній успіх мала вистава «Міщанин з Тоскани» (в основі якого покладено одну з новел восьмого дня «Декамерона» Д. Бокаччо). Це був перший радянський комедійний балет, який прославив театр на весь СРСР. *«Цікаво, що в ролі абата Чапелетто виступив сам Павло Вірський. В його інтерпретації це був зовсім не трафаретний чернець-схимник із величезним животом і червоним носом п'яниці. Навпаки, митець трактував його життєрадісною молодою людиною, яка прагне розваг, любовних пригод, але дуже уміло маскує свої почуття. Відштовхуючись від музики, в якій хоральні звучання поєднуються з фривольною мелодією, що нагадує польку, П. Вірський переконливо розкривав двоєдушність служителя церкви, хиткість релігійних поглядів персонажа, лицемірство духовного отця»* (А. Тулянцев).

Поступово труппа оволодівала класичною танцювальною формою, підвищувалася майстерність кордебалету. Це дало можливість здійснити постановку романтичних балетів «Корсар» А. Адана та «Раймонда» А. Глазунова. Балетмейстери *«прагнули до реалістичної танцювальної образності, до створення переконливих хореографічних характеристик героїв, до внутрішньої драматизації танцювальної мови ... Павло Павлович Вірський залишиться в нашій пам'яті натхненим творцем, дбайливим учителем, геніальним балетмейстером, вдумливим теоретиком танцювального мистецтва. Його образно-танцювальне мислення завжди несподіване і яскраве. Якщо вам доведеться йти вулицею Серова (у Дніпрі), зверніть увагу на будинок, в якому розташований магазин «Квіти» (вул. Серова, 4). Колись, перед другою світовою війною, в одному з вікон довго не гасло світло вночі. Тут народжувалися такі незабуті образи»* (А. Тулянцев).

Проте все це творче розмаїття – лише преамбула до діяльності, що змінить творче обличчя Павла Вірського й визначить його місце в українській культурі.

Починати цю діяльність йому довелося майже з нуля – український сценічний танець існував лише у вигляді вставних номерів у спектаклях українського музично-драматичного театру й одиничних опер.

Першим кроком Вірського на новому шляху була постановка в Одесі наприкінці 20-х років танців в опері М. Лисенка «Тарас Бульба». Сповнений емоцій і сили «Козачок» був першим запереченням безпосереднього перенесення на сцену фольклорно-танцювальних зразків у їх споконвічному вигляді. Запропонований Вірським розвиток національної танцювальної лексики на ґрунті класичного балету відразу зустрів визнання серед танцівників і хореографів.

Наступним етапом була Декада української літератури і мистецтва в Москві, для якої Вірський і Болотов поставили танці в опері С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм».

Всесоюзний фестиваль народного танцю в Москві 1936 р., фестивалі й конкурси народних ансамблів та значні успіхи української народно-сценічної хореографії викликали інтерес до народного танцю і глядачів, і спеціалістів. Дедалі частіше порушувалося питання про створення професійного колективу.

На Київській міській хореографічній конференції в лютому 1937 р. Вірський робить доповідь про український народний танець і перспективи його розвитку від першоджерела – побутового танцю-примітива, фольклорного обряду, народних ігрищ – до створення професійної народної хореографічної школи.

Створений навесні того ж року Державний ансамбль народного танцю України очолюють Вірський з Болотовим. Уже в першій програмі вони пропонують яскраву театралізацію фольклорних танців, сміливо збагачують традиційну лексику українського танцю елементами класичної хореографії. Звертаючись до історії народу та його сучасності, створюють колоритні сюжетні картини – своєрідні балети-мініатюри, такі як «Українська сюїта», «Запорожці» та ін. Водночас ансамбль стає фольклорно-етнографічною лабораторією, що займається пошуком, фіксуванням і переосмисленням скарбів народного танцю і народної танцювальної музики.

Величезний успіх колективу викликав аж ніяк не однозначну реакцію радянських ідеологічних органів. У час повсюдного нищення всього, що хоч віддалено можна було запідозрити в націоналізмі, ансамбль було створено як своєрідну офіційну противагу репресіям. Реальний результат виявився прямо протилежним: безсмертна міць героїчного народу вирвалася на найбільшій сцені держави.

Напередодні війни Павла Павловича запросили балетмейстером до Київської опери. Але невдовзі його переманили до Київського військового округу, запропонувавши житло в обмін на згоду стати балетмейстером їхнього ансамблю. Павло погодився. Разом із новим колективом їздив по фронтах, дійшов аж до Сталінграда. Там його побачив О. Александров і запропонував перебраться до Москви на посаду балетмейстера Червонопрапорного ансамблю танцю Московського округу, яким керував Александров. Та довго перебувати далеко від України Вірський не зміг. І зрештою повернувся. Із 1955 року Павло Вірський став художнім керівником Державного ансамблю танцю УРСР, який до цього витримав кілька реорганізацій.

За роки роботи в Ансамблі народного танцю України Вірський поставив близько ста окремих номерів. Причому Павло Вірський інтерпретував тільки український фольклор і тільки на його основі створював масові яскраві хореографічні полотна і проникливі ліричні, героїчні або гумористичні

танцювальні мініатюри. Навіть такі, здавалося б, номери-одноденки, як «Моряки флотилії» «Радянська Україна», «Кукурудза», «Ми пам'ятаємо» чи «Бухенвальдський набат», – залишалися безумовно українськими за музикою, хореографічною лексикою, світобаченням.

Майже піввіку не сходять зі сцени іскрометний «Повзунець», лубочні «Ляльки», до сліз щемливі «Чумацькі радощі», «Одна пара чобіт на вісім ніг» та ін. Фінальний «Гопак», що став візитною карткою ансамблю, півстоліття викликає бурхливі овації в найбільших концертних залах планети.

У роботі балетмейстер був дуже вимогливим. Своєрідним його девізом було: «Дисципліна і майстерність!». На репетиціях учасникам ансамблю (чисельність колективу сягала близько 100 чоловік) доводилось окремі елементи повторювати безліч разів, відточуючи їх до автоматизму. Майстер не шкодував ні себе, ні танцівників. Якщо у них не виходило – показував сам, виконуючи складні піруети. Про дисципліну в колективі ходили легенди: на репетицію керівник приходив з палицею (?!), коли гнівався, гучно кричав, балерин доводив до сліз. Не розумів тих, хто працював на півсили, без «вогника в очах», дозволяв собі «вольності». Його боялись і... поважали за професійність, за те, що завжди залишався людяним, дбав про кожного артиста, допомагав із житлом, путівками тощо.

Робота не припинялась для балетмейстера і вдома. Як згадувала дружина і Муза Павла Павловича, талановита танцівниця Валерія Вірська-Котляр: *«Всі номери він пробував у нас вдома, на килимі – тут були перші етюди, пошуки. Павло Павлович приїхав до Києва з однією маленькою*

валізкою. На цю валізку ставилася інша, така сама – виходив столик. Усі шедєври, які дозволили нашому українському танцю, хореографії назавжди увійти в європейську культуру – він створював на цьому столику».

Павло Павлович у своїй творчості завжди спирався на народні національні традиції. Тема історії, витоків нації хвилювала і цікавила митця з молодих років. Він першим задумав відтворити у танці картини козаччини, історію Січі, замальовки з побуту українців. Хореограф докладно вивчав твори Тараса Шевченка, праці відомого історика й етнографа Дмитра Яворницького. Здобуті знання допомогли у створенні майбутніх композицій, сценічних костюмів, музичного супроводу.

Павло Вірський за роки творчої діяльності створив понад сто номерів, більше п'яти концертних програм, до яких увійшли такі яскраві хореографічні композиції як «Ми з України», «Ляльки», «Моряки», «Гопак», «Сестри», «Чумацькі радощі», «Ой, під вишнею», «Повзунець», «Подоряночка», «Про що верба плаче», «Запорожці», «Ми пам'ятаємо!» та інші. Багато з них не втратили своєї актуальності донині і прикрашають сучасний репертуар ансамблю. А легендарний «Гопак» став візитівкою ансамблю.

До слова, ролик відомого жартівливого танцю «Повзунець», створеного Майстром півстоліття тому, в сучасній мережі YouTube, вже зібрав понад 38 млн. переглядів.

Слід зазначити, що Павлові Павловичу пощастило з однодумцями і колегами у діяльності зі становлення танцювального ансамблю. Так у художньому оформленні його програм брали участь відомі художники: А. Петрицький, Ф. Нірод, Т. Яблонська, Г. Нестеровська, Л. Писаренко та інші. Тому на концертах колективу глядач насолоджувався не тільки чудовим виконанням, а і гарними костюмами, які, безумовно, є невід'ємною складовою спектаклю. Обробку народної музики і нову музику до танців створювали багато композиторів України. Зокрема народний артист України Г. Завгородній, Ю. Левицький, А. Хелемський, Я. Лапінський, Б. Яровинський. Усі танцювальні номери відбувались у супроводі симфонічного оркестру, яким довгі роки керував сподвижник П. Вірського, композитор, народний артист України Ігор Іващенко.

Концерти колективу завжди ставали подією не тільки на Батьківщині, але й за кордоном. Ансамбль із гастролями об'їздив більше ніж 60 країн світу, зокрема: В'єтнам, Корею, Китай, Кубу, Австрію, Англію, Канаду, США, Бельгію, Францію, Іспанію, Італію, Грецію, Бразилію, Аргентину, Венесуелу, Португалію, Швейцарію, Данію, Андорру, Японію та інші країни. І скрізь артистів з України чекали овації, аншлаги, піднесені відгуки, сенсаційні публікації у пресі.

Іспанський художник Сальвадор Далі не пропускав жодного виступу колективу, запрошував Павла Вірського на гостини. Шанувальниками творчості нашого балетмейстера були королева Англії Єлизавета II, принц

Монако Альберт, керівник Китаю Мао Цзедун, відомий танцівник і хореограф Серж Лифар, король рок-н-ролу Елвіс Престлі, популярні кіноактори Елізабет Тейлор, Сімона Сіньйоре, Ів Монтан та інші

Павло Вірський майже 25 років був незмінним художнім керівником колективу, якому віддавав свою майстерність, душу, сили. Під його орудою ансамбль досяг неймовірного творчого піднесення, заслужив любов і шану глядачів, всесвітню славу, усілякі відзнаки та нагороди (звання «заслуженого» 1959, «академічного» 1971, ордени, дипломи тощо).

В останні роки життя, щоб розширити «регіональну географію» концертних програм, Вірський запрошує на постановку окремих номерів талановитих балетмейстерів з інших українських колективів. У репертуарі ансамблю з'являється чудова «Березнянка» в постановці балетмейстера Закарпатського ансамблю Клари Балог.

Творчість Павла Вірського синтезувала досягнення кількох поколінь українських хореографів у сфері сценічної інтерпретації народного танцю. Він завжди спирався на традиції. Але традиції сприймав творчо, збагачуючи їх досвідом фахового класичного танцівника й талановитого багатопланового хореографа.

Помер Павло Павлович раптово, 5 липня 1975 року, у нього трапився черговий інфаркт. Хореограф щойно відзначив своє 70-ліття, був сповнений творчих сил і планів, збирався у гастрольну подорож. Але доля розпорядилася інакше... Мине ще два роки, перш ніж ансамбль, який ледь не з моменту виникнення називали «ансамблем Вірського», одержить право офіційно носити ім'я свого творця.

У 1983 році в Києві, на будинку по вулиці Малій Житомирській, 10, де він жив у 1969-1975 роках, встановлено меморіальну дошку.

21 лютого 2005 року Національний банк України в серії «Видатні особистості України» випустив в обіг 2-гривневу пам'ятну монету накладом 20 000 штук, присвячена 100-річчю від дня народження хореографа. Також у 2005 році Укрпошта випустила поштову марку номіналом 45 копійок, присвячена 100-річному ювілею Павла Вірського.

Пам'ятна монета

Поштова марка

Матеріал подано за джерелами:

1. Віртуальні виставки «Реформатор української хореографії» до 110-річчя від дня народження Павла Павловича Вірського (1905-1975). Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <http://ounb.km.ua/vistavki/virsky/index.php>.

2. Літовкіна Ю.М. До 115-річчя від дня народження П. П. Вірського (1905–1975), українського артиста балету, хореографа. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.org.ua/vustavki.php?id=923>.

3. Пономаренко С. [за матеріалами із фонду ДОУНБ та інтернет-джерелами]. Павло Вірський: хореограф, який уславив український танець на весь світ. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія, червень 2023. URL: <https://www.libr.dp.ua/?do=ukrainica&lng=1&id=4&idg=246>.

4. Тишкевич М. Павло Вірський: Ми – з України! Український інтерес, 25.02.2024. URL: <https://uain.press/blogs/1183537-1183537>.

5. Тулянцев А. Вірський Павло Павлович. URL: <https://gorod.dp.ua/tema/persons/?pageid=2096/>.

АВТОР МЕЛОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ГІМНУ (до 210-річчя від дня народження Михайла Вербицького)

Михайло Михайлович Вербицький (1815–1870) – український композитор, віртуоз-гітарист, хоровий диригент, священник УГКЦ, громадський діяч, автор мелодії Державного Гімну України. Розвинув хоровий стиль на Галичині. Є автором близько 143 різножанрових творів: світських пісень, духовної та театральної музики.

«Вербицький є найбільшим нашим, після Бортнянського, духовним хоровим композитором, творцем хорового стилю в Галичині, – писав музикознавець та композитор Станіслав Людкевич. – Його твори “Іже херувими”, “Отче наш”, світські пісні “Дай, дівчино”, “Поклін”, “Де Дніпро наш”, “Заповіт” є перлинами хорової нашої музики. Його увертюри, у які вплітає народні пісенні і танкові мотиви... є першою талановитою спробою української симфонічної музики в Україні».

Народився Михайло Вербицький 4 березня 1815 року в селі Явірник Руський біля Перемишля (це територія Надсяння (Польща), де віддавна проживає багато українців) в сім’ї греко-католицького священника.

Коли йому було десять років, залишився без батька. Після цього матір відмовилася від опіки над сином, тому Михайла виховував родич – перемишльський єпископ Іван Снігурський. Саме він започаткував музичну школу при перемишльській катедрі греко-католицької церкви, де вчився і Михайло. У 1829 році вперше виступив на урочистому богослужінні в складі хору Перемишльської єпархії. *«Школа у Перемишлі стала консерваторією в мініатюрі, а хор дорівнював добрій опері, – так опише ті роки у спогадах Михайло Вербицький. – Виявилось, що існує в Європі крім трьох відмінних за характером категорій музики: німецької, французької, італійської, також четверта – українська».*

Михайло Вербицький відчував духовне покликання, тому навчався у Львівській духовній семінарії, яку тричі намагався закінчити. Перші два рази його виключили з навчального закладу, а третій раз він сам пішов, адже мав піти працювати, щоб утримувати сім’ю. Ще під час навчання у Львівській духовній семінарії композитор добре оволодів грою на гітарі. Саме він створив перший український посібник гри на цьому інструменті. Згодом і сам

навчав; склав посібник-хрестоматію п'єс, співав у різних хорах, диригував, розпочав писати музичні твори.

Із 1846 – знову в Перемишлі, де працював дрібним чиновником. Глибше зацікавився театром і створив музику для багатьох вистав («Верховинці» за Ю. Коженювським, «Козак і охотник» за А. Коцебу, «Жовнір-чарівник» за І. Котляревським, «Гриць Мазниця» за І. Наумовичем, «Проциха» за Ю. Желехівським та ін.).

1950-го року його висвятили на священника, і він отримав свою першу парафію у селищі Завадів Яворівського району Львівської області. Там він мешкав до 1852-го року. Із 1853 по 1856 рік служив у селищі Стрілки Старосамбірського району (Львівщина). 1856-го він став парохом у селі Млини на Яворівщині (нині – Ярославський повіт Польщі), де й прослужив чотирнадцять років та жив до смерті. Він жив скромно і часто переживав скрутні часи.

Михайло Вербицький двічі одружувався. Перша дружина померла коли їхньому синові Івану не було й року. До висвячення Вербицький обвінчався вдруге на доньці капітана цісарського війська Франциска та Анни Баронів. У подружжя Вербицьких народилося двоє дітей, але старша донечка Марія померла, не доживши до двох років. Уже у Завадові народився син Михайло. Але друга дружина також передчасно померла, і отець Михайло сам виховував двох синів – Івана та Андрія. Наприкінці життя він також займався педагогічною діяльністю. Його учнями були отці-композитори Віктор Матюк та Порфирій Бажанський.

Михайло Вербицький був тісно пов'язаний з культурно-театральним життям Перемишля. Він написав музику до понад 20 театральних вистав.

З 1864 зав'язав тісну співпрацю з Руським народним театром у Львові, для якого створив чимало музичних сценічних композицій, зокрема до однієї з найпопулярніших п'єс – побутової мелодрами «Підгоряни» І. Гушалевича. Михайло Вербицький – автор хорів «Заповіт» на слова Т. Шевченка, «Поклін» («Гей на горі») на слова Ю. Федьковича, «Мир вам, браття» і «До зорі» на слова І. Гушалевича, «На погибель» (тост до Русі) на слова І. Стебельського, «Сиві очі», «Сльоза», «Прощання», «Піснь прощальна» на слова М. Шашкевича та ін., церковних композицій (переважно до різних частин літургії Іоанна Златоуста, а також «Ангел вопияше», «Христос воскрес», «Отче наш»), солоспівів, інструментальних та оркестрових творів – увертюр (названих симфоніями). Автор кількох статей: «О пінію музыкальном» (1863), рецензії на Службу Божу греко-католицького священника П. Бажанського (1865), «О твореніях музыкальных, церковних і мирських на нашей Русі» (1870).

У творчому доробку Михайла Вербицького твори різних жанрів, як-от: оперети, симфонії-увертюри, водевілі, мелодрами, музика для хорів та вокальних ансамблів тощо. Крім того, він створював музику, використовуючи вірші українських авторів. Наприклад, Юрія Федьковича,

Володимира Шашкевича, Тараса Шевченка. Також написав близько сорока сольних пісень, які виконуються під гітару, та шість – для фортепіано.

За словами львівського композитора Станіслава Людкевича, найвизначнішими творами хорової музики Вербицького є «Заповіт», «Дай, дівчино», «Де Дніпро наш», «Поклін» (світські пісні) та «Іже Херувими», «Достойно», «Отче наш» (духовні пісні). Також музикознавець у своїй статті «Михайло Вербицький та українська суспільність» (1934 р.) пише: *«Михайло Вербицький – це перший піонер української музики на Галицькій Україні в 40-х роках XIX століття, коли у нас ще не було ні Лисенка, ні «Запорожця за Дунаєм», ні «Вечорниць» Ніщинського. Михайло Вербицький є найбільшим нашим після Бортнянського духовним хоровим композитором, творцем хорового стилю в Галичині. Він найкраще перейняв дух і техніку духовної музики Бортнянського»*.

Також Людкевич додає, що саме Вербицькому *«вдалося здійснити тодішній народний ідеал, потрапити в чистий та щирий тон народної душі»*. Таким чином, композиції Михайла Вербицького мають українську національну основу, водночас у них відображено новаторство композитора, його власний стиль.

Наприкінці 1863 року, у 4-му числі львівського часопису «Мета», присвяченому пам'яті Тараса Шевченка, вмістили підбірку його віршів під епіграфом «В своїй хаті своя правда, і сила, і воля». Підбірку відкривав вірш «Ще не вмерла Україна». Автора (Павла Чубинського) не було зазначено. 1863 року на українських землях, підвладних Російській імперії, діяв Валуєвський циркуляр. Журнал «Мета» було заборонено розповсюджувати, а П. Чубинський був засланий на 7 років в Архангельську губернію. 10 березня 1865 в Перемишлі вперше відбувався творчий вечір української громади, приурочений до другої річниці смерті Кобзаря. Концертна частина закінчувалася виконанням пісні «Ще не вмерла Україна» на слова, як вважалося, Тараса Шевченка. Лише у 1885 було надруковано, що це слова Павла Чубинського.

Українці Перемишля дуже пишаються тим фактом, що саме у їхньому місті вперше публічно виконали пісню, що згодом стала гімном незалежної України.

На нинішній площі Незалежності у центрі Перемишля раніше був готель «Під провидінням». Поки українці Перемишля ще не збудували свого народного дому, часто винаймали актову залу цього будинку для святкових заходів. Власне, у Перемишлі найперше почали проводити Шевченкові вечори, невдовзі після його смерті. Михайлові Вербицькому показали вірш «Ще не вмерла Україна», який помилково приписували перу Шевченка. Хтосьна, чи зацікавився би композитор ним, якби тоді сказали, що автором вірша є невідомий поет Павло Чубинський. Вербицький написав музику, і пісня вперше прозвучала зі сцени саме цього готелю «Під провидінням». Це відбулося під час Шевченківського вечора 10 березня 1865 року.

У жовтні 1910 року пісню «Ще не вмерла Україна» у кельнському відділенні «Грамофону» записали на платівку. Тоді її виконав український оперний співак Модест Менцинський. А в 1917-1920 роках композиція стала одним із державних гімнів Української Народної Республіки (УНР).

Свого часу цей твір був гімном також Західноукраїнської Народної Республіки. 1939 року конституційно, хоч і недовго, був гімном Карпатської України. Уже в роки незалежності, 15 січня 1992, Верховна Рада України затвердила музику, написану композитором, як мелодію державного гімну України. Текст Павла Чубинського був затверджений окремим законом ВРУ «Про державний гімн України» у 2003.

Сторінка з нотами до вірша «Ще не вмерла України»

Помер Михайло Михайлович Вербицький 7 грудня 1870 році від раку. Тоді йому було п'ятдесят п'ять років. Похований у прикордонному селі Млини на території Польщі. Вже традиційною є виконання гімну на могилі Вербицького кожним українцем, що навідується вшанувати його пам'ять.

Пам'ятник Михайлу Вербицькому у Львові

Матеріал подано за джерелами:

1. Бомко О. Написав музику до державного гімну України, або Яким було життя Михайла Вербицького. *Дивись.info*, 4 березня 2024. URL: <https://divys.info/2024/03/04/myhajlo-verbytskyj-biografiya-tsikavi-fakty/>.

2. Народився Михайло Вербицький, священник, композитор, автор мелодії Державного Гімну України, хоровий диригент. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/4680>.

3. 1815 – народився Михайло Вербицький, композитор. *Український інститут національної пам'яті*. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/berezen/4/1815-narodyvsya-myhaylo-verbyckyy>.

4. Шиян О. Михайло Вербицький: автор двох гімнів та гітарист-віртуоз. *Красзнавство*, 4 березня 2024. URL: https://zaxid.net/mihaylo_verbitskiy_avtor_dvoh_gimniv_ta_gitarist_virtuoz_n1581139.

МАЕСТРО МОСТОБУДУВАННЯ ТА ЕЛЕКТРОЗВАРЮВАННЯ

(до 155-річчя від дня народження Євгена Патона)

Євген Оскарівич Патон – видатний український вчений в галузі зварювання, засновник вітчизняного мостобудування, заслужений діяч науки України, професор, академік, фундатор і перший керівник Інституту електрозварювання АН України.

Усе своє життя присвятив будівництву мостів. Видатний вчений, який мав блискучий інженерний талант, створив унікальну українську школу мостобудування. Народившись у Франції, здобувши освіту в Німеччині та Російській імперії, Євген Патон майже все життя до самої смерті у 83 роки творив в Україні і надзвичайно її любив.

Усього за проектами академіка Патона було споруджено понад 50 клепаних і 100 зварних металевих мостів, більшість з яких служить людям і донині.

Євген Патон народився 4 березня 1870 р. у м. Ніцца (Франція) у родині російського консула Оскара Петровича Патона. Освіту здобув у Дрезденському політехнічному інституті (1894 р.) та Петербурзькому інституті інженерів шляхів сполучення (1896 р.). Усе своє життя Євген Оскарівич успішно поєднував педагогічну, наукову та інженерну діяльність. Працював у технічному відділі служби шляхів Петербург–Московської залізниці. Викладав у Московському інженерному училищі. 1904–1938 рр. (із перервами) – професор Київського політехнічного інституту.

У 1929 р. організував в Академії наук України кафедру інженерних споруд, на базі якої було створено Інститут електрозварювання (1934 р.). 1934–1953 рр. – директор цього інституту.

Близько 35 років своєї діяльності Євген Оскарівич присвятив мостобудуванню, створив 35 проектів мостів, опублікував понад 160 наукових праць із проектування та будівництва мостів. Він активно займався проблемами випробування мостів, вивченням стійкості та динаміки конструкцій. Був одним з ініціаторів розробки проектів розбірних мостів та винайшов способи відбудови зруйнованих мостів. Серед його проектів – Мухранський міст через р. Куру в Тіфлісі, міст над Петровською алеєю в Києві, перекриття залів у КПІ та ін. Під його безпосереднім керівництвом споруджений міст ім. Євгенії Бош через Дніпро в Києві.

Після обрання у 1929 р. Є. О. Патона академіком АН УРСР починається новий період його діяльності – робота в галузі зварювання металів. Інтуїція вченого і досвід інженера підказали йому, що подальший розвиток мостобудування та інших галузей виробництва металевих конструкцій можливий за допомогою нероз’ємного з’єднання металевих деталей – зварювання. Є. О. Патон почав розробляти теоретичні основи зварювання.

Теоретичні й експериментальні дослідження дефектів у зварних швах, міцності зварних з’єднань, напруг і деформацій, що виконали Є. О. Патон і його учні, дозволили створити міцну наукову базу для проектування зварних металоконструкцій. Одночасно проводилися дослідження металургійних процесів, умов кристалізації зварювальної ванни й інші роботи, які лягли в основу нового наукового напрямку – металургії зварювальних процесів. Видатним досягненням є створення устаткування, матеріалів і технології автоматичного зварювання під флюсом. Новий спосіб зварювання виявився в 10 разів більш продуктивним, ніж ручне зварювання. Його застосування сприяло суттєвому підвищенню якості зварних споруд і збільшенню продуктивності праці зварників.

У роки Другої світової війни Є. О. Патон та очолюваний ним колектив Інституту електрозварювання на одному з підприємств Уралу (куди їх було евакуйовано) вирішили ряд складних наукових і технічних завдань, пов’язаних з автоматичним зварюванням броні, розробили устаткування, ввели в дію потокову лінію виробництва корпусів танків. За допомогою швидкісного автоматичного зварювання під флюсом було організовано поточе виробництво танків усіх типів, авіабомб, реактивних снарядів, а також багатьох інших видів озброєння й боєприпасів.

2 березня 1943 р. Є. О. Патону першому з українських академіків було присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці. У 1945 р. Є. О. Патона обрали віце-президентом АН СРСР. Він успішно поєднував цю роботу з керівництвом Інститутом електрозварювання.

У повоєнні роки Євген Оскарович очолив роботи з широкого впровадження зварювання в промисловість – створюються нові індустриальні способи зварювання труб, магістральних трубопроводів, негабаритних резервуарів, доменних комплексів, уведено в дію установки для автоматичного зварювання на заводах Придніпров’я й Донбасу.

Наполеглива робота Є. О. Патона перетворила автоматичне зварювання в потужне знаряддя технічного прогресу. Займаючись проблемами нероз’ємного з’єднання металів, Є. О. Патон продовжував працювати в галузі мостобудування, але вже на новій основі з використанням зварювання для створення мостових конструкцій. І ця діяльність увінчалася успіхом. У 1953 р. в Києві відкрито рух по найбільшому в Європі суцільнозварному автодорожньому мосту через р. Дніпро, довжиною близько півтора кілометра. Євген Оскарович не дожив менше трьох місяців до його урочистого відкриття – він помер 12 серпня 1953 р.

Ім'ям Євгена Патона названий Інститут електрозварювання НАН України, автодорожній міст через р. Дніпро в м. Києві, Фаховий коледж зварювання та електроніки імені Є.О. Патона у Дніпрі, Тбіліський завод електрозварювального устаткування, океанський лайнер Чорноморського пароплавства. У Києві відкрито пам'ятник Є. О. Патону й меморіальні дошки. Премії імені Є. О. Патона присуджують Національна академія наук України та Міжнародний інститут зварювання.

Матеріал подано за джерелом:

Лютий О. П. Євген Оскарівч Патон – видатний вчений в галузі зварювання та мостобудування (до 145-річчя від дня народження). *Питання історії науки і техніки*. 2015. № 2. С. 3–11.

7 березня

ТЕХНОЛОГ, ПРОМИСЛОВЕЦЬ І МЕЦЕНАТ

(до 190-річчя від дня народження Василя Симиренка)

Ім'я Василя Федоровича Симиренка – одного з представників видатного роду – посідає особливе місце в історії України. Талановитий технолог і промисловець, він доклав чимало зусиль для розвитку цукрової промисловості, упровадження у цій галузі передових технологій. Водночас велику увагу приділив підтримці української культури.

Народився він у Млієві 1835 року, був одним із 22-х дітей Федора Степановича Симиренка й онуком козака Степана, що двадцять років пробув на Запорозькій Січі й повернувся додому багатою на той час людиною. Рідний брат, Платон, був батьком відомого пловода Левка Платоновича Симиренка. Про дитячі роки повної інформації не залишилося. Відомо, що у другій половині 1850-х років він навчався у вищому комерційному пансіоні у Москві, потім продовжив навчання у Санкт-Петербурзькому технологічному інституті, після чого протягом двох років стажувався в лабораторії відомого французького вченого, засновника агрономічної хімії Жана Бусенго.

Після смерті у 1863 році старшого брата, а згодом, у 1867 р., і батька Василь перебирає на себе керівництво Торговим домом, а разом із тим і

проблеми, пов'язані з поверненням боргів кредиторам. Правовий бік справи допомагає залагодити відомий український правник Олександр Кістяківський. Протягом десяти років В. Симиренко намагався подолати збитковість фірми. Однак із кожним роком її фінансові справи погіршувалися.

Зробивши все можливе й переконавшись у приреченості підприємства, Василь Федорович у 1873 році залишає посаду голови адміністрації, відмовляється від утримання і прав на спадщину й полишає родову оселю. За роки роботи у Млієві він зібрав кошти на суму в 30–35 тис. руб., на які придбав із торгів занедбану невелику державну цукроварню в селі Сидорівка на Канівщині. Тільки завдячуючи розумінню справи, організаторському хисту та працьовитості Василя Федоровича куплений ним завод-руїна став давати прибутки і зробив його власника заможною людиною.

Знання механіки та інженерний талант дозволили йому сконструювати кілька машин для виробництва цукру, що привернули до себе увагу не тільки в Росії, але й за кордоном. Зокрема, у 1876 році Василь Симиренко зареєстрував патент на випаровувальний апарат, що вдвічі скорочував витрати палива на переробку цукрового буряка, а працюючи в хімічній лабораторії, винайшов нові способи виварювання цукру. Працював він здебільшого над своїми розробками вночі, а вдень керував величезним господарством.

Цікавим є той факт, що на Сидорівському цукровому заводі уперше в Російській імперії стали виготовляти пастилу «Українську» та мармелад, який успішно експортували і прописували хворим у місцевій лікарні. Крім того, Василь Федорович брав активну участь у роботі «Отделения Императорского русского технического общества» (РТО), відкритого в Городищі 8 січня 1871 року. До друкованого органу цього товариства – «Записки РТО по свеклосахарной промышленности» – В. Симиренко подавав свої матеріали, як-от: «Усовершенствование выпарных аппаратов», «Теория выпарки Эллинека и его критические приёмы», «О необходимости и пользе вести на заседаниях технические журналы».

Турбувався В. Ф. Симиренко не лише про технічне вдосконалення виробництва, але й про достатній освітньо-культурний розвиток місцевого населення. У Сидорівці діяли дві школи – ремісничя й сільськогосподарська. Викладання у них велося виключно українською мовою. Василь Симиренко дуже любив український театр, а тому посприяв утворенню аматорського колективу на Сидорівському цукровому заводі. Цей театр був одним із найкращих тоді в Україні. Керував ним відомий громадівець Йоїль Руденко. До трупи, крім місцевої молоді й робітників, входили також М. П. Старицький, М. К. Заньковецька, Г. П. Затиркевич, Г. П. Борисоглібська. А відомий історик і активний учасник цього театру Дмитро Антонович, високо оцінюючи досягнення Сидорівського театру,

вказав, що якби трупа мала спеціальний вишкіл, то цей театр посів би чільне місце серед корифеїв.

Симиренко був прихильником національної ідеї. Маючи практичну вдачу, він так само реалістично підходив і до національних питань. Ще замолоду поставив перед собою завдання власними силами здобути матеріальні кошти і спрямовував їх на добрі справи. Десяту частину своїх статків він надавав Київській старій громаді на культурно-громадські справи, і це добровільне зобов'язання він виконував до самої смерті. Даючи гроші, він казав однодумцям, що, на жаль, у Європі зовсім мало знають про Україну, а тому потрібно вжити заходів, щоб у закордонну пресу подавалися «відомості про Україну».

У часи важкого тиску на українську мову й культуру мало яке українське видання на Наддніпрянщині виходило без допомоги Василя Федоровича. Він довгі роки підтримував газети «Рада», «Громадська думка» та допомагав видавати за кордоном «Україну Рундшау» і «Рутеніше Рев'ю» для ознайомлення європейців з Україною. Для Наукового товариства імені Т. Шевченка Василь Симиренко передав анонімно десять тисяч рублів – на той час величезні гроші, щоб М. Грушевський з колегами не сушили собі голови платнею за приміщення і спокійно працювали. Таким чином, чотириповерхова кам'яниця, котра збереглася й донині, стала власністю Товариства, осередком української науки.

Після смерті у 1889 році головного редактора «Киевской старины» О. С. Лашкевича один із кращих журналів перебував у кризі, і лише фінансова підтримка В. Ф. Симиренка, який щорічно покривав дефіцит, допомогла зберегти це видання. Крім того, його коштом або за його допомогою вийшла ціла низка книжок, і серед них – декілька видань «Кобзаря». Допомагав Симиренко також і окремим особам – письменнику М. М. Коцюбинському, правнику І. Л. Шрагові, композитору М. В. Лисенку. Дав кошти О. Ф. Кістяківському на видання кодексу «Права, за якими судиться малоросійський народ», бо, як зазначав сам В. Ф. Симиренко, «видання цього рукопису – справа вельми корисна для науки нашого права». У листі від 15 серпня 1884 року Василь Федорович доручає своєму повіреному О. Ф. Кістяківському допомогти хворому Павлу Чубинському: «Скільки потрібно грошей для Чубинського, можете взяти з мого рахунку, а якби чогось не вистачило, тоді я доповню за Вашою вимогою». Ще раніше Василь Симиренко прихистив опального творця українського гімну після його заслання до Архангельської губернії. Сприяв виданню «Трудів» етнографічно-статистичної експедиції Павла Чубинського в Україні і Білорусії і сам збагатив праці цієї експедиції альбомом фотознімків типажів та побуту.

Російський імперський режим загнав українську культуру в глухий кут, і вона потребувала допомоги. Орієнтуватися Василеві Симиренку в першочерговості такої допомоги було непросто, а тому своєю довіреною

особою в цій справі він обрав професора Київського університету Володимира Боніфатійовича Антоновича. Через нього він підтримував дружні стосунки з Київською громадою, члени якої на чолі з Антоновичем і вирішували, кому саме і в якій справі сприяти коштами Смиренка, Чикаленка, Кульженка та інших добродіїв. 4 серпня 1890 року спадковий почесний громадянин Василь Смиренко доручає Володимирі Антоновичу розпоряджатися рахунком у державному банку в Городищі, а також у приватних і комерційних банках, підписувати чеки й отримувати гроші, необхідні для розвитку культури та освіти. По смерті Антоновича 1908 року цю місію Смиренкового провідника перебрав на себе Євген Харлампійович Чикаленко і Володимир Миколайович Леонтович.

Під час революції і громадянської війни гроші знецінилися, пропали, а єдине, що вціліло, то нерухоме майно – особняк на вулиці Трьохсвятительській, 23 (нині – Десятинна, 9). Сьогодні тут розміщено посольство Великої Британії в Україні.

Василь Смиренко є справжнім взірцем патріота України, він зарекомендував себе як талановитий технолог і промисловець, який сприяв розвитку цукрової промисловості і підприємництва в Україні. Вагомим є його внесок у відродження української культури та підтримку громадсько-політичної діяльності національної інтелігенції.

Матеріал подано за джерелами:

1. Гамоля Н. Генерація перших і єдиних. Династія Смиренків. *Галицькі контракти*. 2003. № 37.
2. Ковалинський В. Заповіт Смиренка. *Столиця*. 1999. № 20 (18–22 березня).
3. Леонтович В. Родина Смиренків. Василь Смиренко. *Київська старовина*. 1994. № 4.
4. Хорунжий Ю. Український меценат. *Доброчинність – наша риса*. Київ, 2001.

ШЕВЧЕНКО – ХУДОЖНИК (до 211-ї річниці від дня народження)

Художник Леонардо да Вінчі казав, що «малярство – це німа поезія, а поезія – промовисте малярство». Не випадково в історії світової культури поєднання в одній особі живописця і поета трапляється досить часто. До таких Богом обдарованих людей належить і Тарас Григорович Шевченко. У геніальній особі безсмертного Кобзаря щасливо поєднувався могутній літературний талант із блискучою майстерністю художника.

Творчість Шевченка-художника посідає особливе місце в розвитку українського мистецтва. Він став основоположником реалізму в українському образотворчому мистецтві. У своїх чудових картинах, рисунках, гравюрах митець змальовував тогочасну дійсність, виступав з її критикою. До нас дійшло понад 240 поетичних творів Шевченка, а мистецьких – олійних картин, акварелей, сепій, офортів, малюнків – майже 1200. Така значна кількість художніх творів свідчить про глибoku закоханість у малярство.

Збереглося 835 творів, що дійшли до нашого часу в оригіналах і частково у гравюрах на металі й дереві, а також у копіях, що їх виконали художники ще за життя митця. Уявлення про мистецьку спадщину Шевченка доповнюють дані про понад 270 утрачених і досі не знайдених робіт. Живописні й графічні твори датуються 1830–1861 роками й територіально пов'язані з Україною, Росією і Казахстаном. За жанрами – це портрети, композиції на міфологічні, історичні й побутові теми, пейзажі, малюнки, на яких зображено історичні пам'ятки. Виконано їх у техніці олійного письма на полотні, а також аквареллю, сепією, тушшю, свинцевим олівцем і в техніці офорта на окремих аркушах білого, кольорового й тонованого паперу. Значну частину становлять завершені роботи, але є також численні ескізи, етюди, начерки.

За часом виконання всі його живописні і графічні твори дослідники поділяють на три періоди: від перших робіт до академічного часу і до заслання (1830–1847), твори років заслання (1847–1857) і роботи, виконані після повернення із заслання до смерті художника (1857–1861). Чільне місце у цій широкій галереї належить творам живопису, виконаним олійними та акварельними фарбами. Саме за живописні твори Т. Г. Шевченко був

нагороджений срібними медалями Петербурзької академії мистецтв. Одна з відзначених картин – «Хлопець-жебрак, що дає хліб собаці» (1840 р.) – на жаль, не збереглася. На жаль, невідома доля і другої з відзначених картин – «Циганка-ворожка» (1841 р.). Зберігся лише акварельний малюнок під цією назвою.

Малярський хист виявився в Шевченка ще з юних літ. Спроби опанувати знаряддя художника Тарас почав у сільських богомазів. Далі були уроки в майстерні Яна Рустема у Вільні, у петербурзького художника-декоратора В. Ширяєва, у земляка І. Сошенка і, нарешті, у великого Карла Брюллова в Академії мистецтв. Навчання в Академії мистецтв дало Шевченкові високу культуру малюнка, блискуче знання анатомії, майстерність композиції.

Катерина. 1842

Твір Шевченка «Катерина» (1842 р.), що став центральним в історії українського мистецтва XIX ст., увібрав чотири роки академічного навчання,

а також вихід у світ «Кобзаря» та «Гайдамаків». Художник зобразив Катерину босою на тлі типового українського пейзажу: сільська околиця з безкраїм степом, курінь, біля якого сидить селянин-ложкар, віддалік височить козацька могила з вітряком. За допомогою кольорів Шевченко вдало передав свою авторську позицію. Постать Катерини виділена збільшенням силуета та червоно-білими кольорами – все чітко виражає внутрішній стан, і затінене обличчя з опущеним поглядом не розриває цілності, сприяючи благородній значимості образу. Офіцер зображений на чорному тлі й у темних тонах. Порівняно з величною постаттю Катерини він виглядає мізерним. Холодний, зеленкувато-синій тон підсилює трагедію дівчини-покритки, її сумний настрій. Доречним також є образ селянина, його співчутливий погляд, безсило опущені руки. Відірвана гілка на картині символізує скалічене молоде життя. Постать Катерини – не лише композиційний, а й смисловий центр твору. Дівчина-покритка відображає сформований погляд на національну ідею, на долю України, протест проти соціальної несправедливості, проти кріпацького рабства.

Селянська родина. 1843

У 1843 р. Шевченко створив картину «Селянська родина». На полотні зображено селянську хатину, біля неї – подружжя й дитину. Батько з матір'ю обмінюються репліками про те, що у всі часи хвилювало батьків: як заспокоїти чи забавити дитину. У цій картині автор намагається розкрити згармонізовані стосунки між людьми, середовище, пронизане сонячним

світлом, де панує людяність і душевне тепло. Лінія нахилених голів, плечей, рук, положення ніг вимальовують овал, у центрі якого – дитина. Така композиція й увага художника до мови жестів наближають роботу Шевченка до полотен майстрів італійського і голландського Відродження. Шевченко прагне найменшою деталлю передати селянське обійстя, а в людях, у простих селянах та їх щоденному житті – високий етичний та загальнолюдський ідеал.

Велике місце в Шевченковій творчості посідав історичний пейзаж, що зумовлено роботою художника в Київській археографічній комісії, для якої він змальовував архітектурні пам'ятки й історичні місця. У цих творах висока художня майстерність поєднується з науково-документальною точністю. Це композиції «В Густині. Церква Петра і Павла» (1945), «Воздвиженський монастир у Полтаві» (1845), «Почаївська лавра» (1846), «Аскольдова могила» (1846), «Костел св. Олександра у Києві» (1846) та ін.

Аскольдова могила. 1846

Під час подорожі Україною Шевченко задумав серію «Живописна Україна» – альбом офортів. Офорт – різновид гравюри на металі, котрий дає змогу отримувати відтиски з друкарських форм, які попередньо оброблені кислотами. Митець хотів увічнити рідний край у малюнках, показати його надзвичайну історію, оригінальні звичаї. Шевченко планував видавати по 12 естампів щороку, але через брак грошей не зміг здійснити цей грандіозний

задум, йому вдалося видати лише один альбом. Випуск «Живописної України» побачив світ у Петербурзі в листопаді 1844 р. До нього ввійшло шість офортів. Альбом «Живописна Україна» – єдине прижиттєве окреме художнє видання митця. У проспекті до «Живописної України» вперше в українському мистецтві проголошено думку про соціальну роль образотворчого мистецтва, а саме видання започаткувало розвиток офорта в українському мистецтві. До серії офортів входять картини «У Києві», «Видубицький монастир у Києві», «Старости», «Судня рада», «Дари Богданові і українському народові» (інша назва «Дари в Чигирині 1649 р.»), «Казка» (інша назва «Солдат і смерть»).

Казка (Солдат і смерть)

Тарас Шевченко в 40-х роках ХІХ ст. зробив також значний внесок і в розвиток ілюстрації. Він створив чудові картини до повісті М. Гоголя «Тарас Бульба», оповідання Г. Квітки-Основ'яненка «Знахар» та ін. Чимало композицій митець створив і на літературні теми, наприклад, «Король Лір» (за трагедією Шекспіра «Король Лір»), «Робінзон Крузо» (малюнок за сюжетом однойменного твору Д. Дефо, 1856).

Шевченко-солдат. Автопортрет. 1847

Після арешту 1847 р. в засланні Шевченко важко переживав царську заборону малювати. Старожили Орська, де він відбував заслання, розповідали, що Шевченко малював навіть на стінах вугіллям або крейдою. Можливість малювати дала йому участь в Аральській експедиції (1848–1849). Тоді з'являється низка робіт: «Пожежа в степу» (1848), «Укріплення Раїм» (1848), «Місячна ніч на Кос-Аралі» (1848–1849), «Крутий берег Аральського моря» (1848–1849) та ін. Разючі контрасти безмежної жовто-бурої рівнини, що увінчувалась синьо-білим гребенем гір чи плесом моря, збагатили Шевченкову палітру, у нього вироблявся новий підхід до завдань передачі пейзажу.

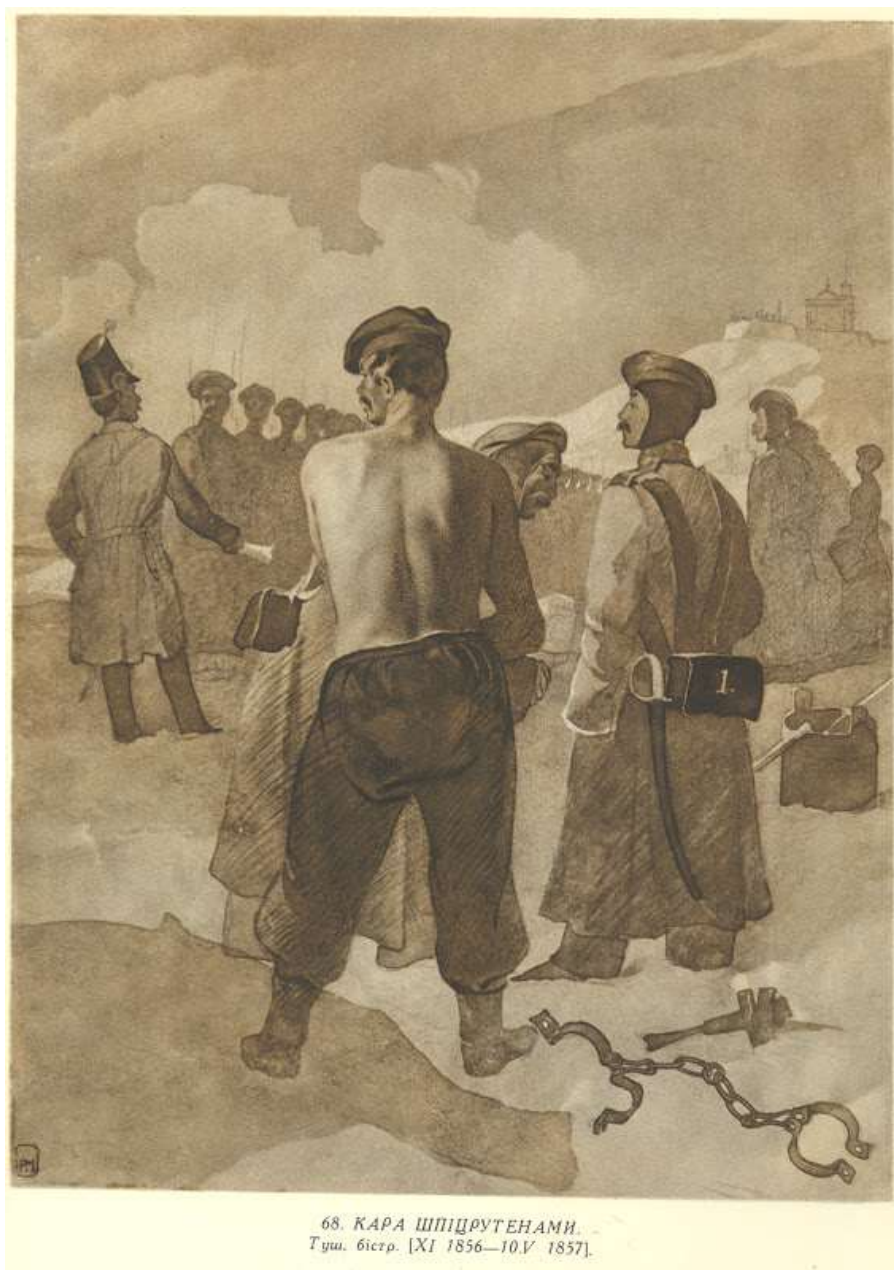

Пожежа в степу. 1848

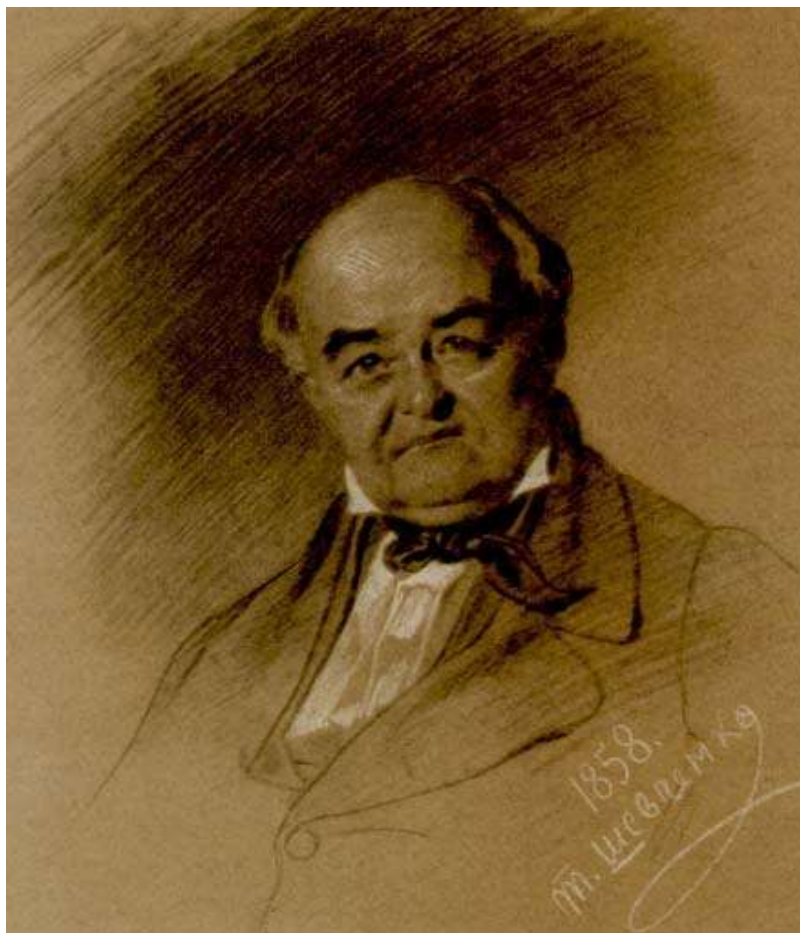
Казахська тема зайняла помітне місце в живописі Шевченка. Картини, намальовані на тему життя та побуту казахського народу, позначені щирим співчуттям до нього: «Казахський хлопчик розпалює грубку», «Казахський хлопчик дримає біля грубки», «Казахи біля вогню», «Казах на коні» (1848–1849) та ін. Розмаїтості й соціальної гостроти казахська тема набула в малюнках, виконаних у Новопетровському укріпленні під час Каратауської експедиції: «Трію» (1851), «Пісня молодого казаха» (1851–1857), «Байгуші під вікном» (1855–1856) та ін.

На засланні митець почав розробляти серію малюнків під назвою «Притча про блудного сина» (1856–1857). Перші п'ять малюнків показують шлях купецького сина від пияцтва і гри в карти до розбійництва й убивства («Програвся в карти», «У шинку», «У хліві», «На кладовищі», «Серед розбійників»). На наступних малюнках зображено жорстоку кару: «Кара колодкою», «Кара шпіцрутенами», «У в'язниці». Усю серію Шевченко побудував за зразком євангельської притчі, через яку прагнув показати тогочасному суспільству, зокрема його середньому класові, всю аморальність існування, змушуючи глядачів зазирнути у власну душу й шукати способів морального самовдосконалення.

Значне місце в графічній та живописній спадщині Шевченка посідають портретні зображення, які він створював упродовж усього життя. Він виконав близько 150 творів цього жанру, половину яких створено ще до заслання. За композиційним вирішенням це здебільшого поясні чи погрудні зображення. Основна увага зосереджується на обличчі й особливо очах. Серед зображених – переважно особи, з якими Кобзар спілкувався або яких добре знав. Цим пояснюється симпатія й доброзичливе ставлення художника до своїх моделей, виражається в ретельному вимальюванні вдачі і настрою.

Шевченківський портрет Михайла Щепкіна (1858) вважається кращим портретом великого актора. Портрет лаконічний: рельєфно вимальоване обличчя, м'яко лягають світло й тіні, віртуозно зображені другорядні деталі. Це дуже тонко продумана робота і звеличений навіки живий образ великого майстра.

Портрет М. С. Щепкіна. 1858

Для Шевченкових полотен олівцем характерні смілива, насичена лінія й соковитий штрих. Автор малював ці твори на пароплаві під час подорожі по Волзі, потім у Нижньому Новгороді, Петербурзі і в Україні. Вони близькі до портретів, створених у Новопетровському укріпленні, але набагато контрастніші й виразніші щодо внутрішньої характеристики образів, хоча сам рисунок у них значно лаконічніший.

Не можна, звичайно, не згадати про автопортрети Шевченка. Це власні зображення художника, які він створював протягом усього життя. Вони відображають не тільки еволюцію його художньої майстерності, а й є своєрідною біографією митця. Їх налічується близько 50.

Творчий світ Шевченка не обмежується його особистою живописною спадщиною. Його творчі прийоми використовувалися в шуканнях багатьох художників того часу, і не тільки українських. Великий вплив душевності й простоти шевченківських робіт відчув на собі відомий художник Микола Реріх. Живописні твори Шевченка часто порівнюють із роботами Альбрехта Дюрера, Рембрандта, Ореста Кіпренського, з японською гравюрою. Тарас Шевченко був одним із великих живописних майстрів XIX ст. Його безсмертні твори й сьогодні високо цінують прогресивне людство.

Матеріал подано за джерелами:

1. Антонович Д. В. Шевченко-маляр. Київ: Україна, 2004. 272 с.
2. Ганенко О. Чарівний світ жінки на полотнах Шевченка-художника. *Відкритий урок*. 2010. № 2. С. 35–37.
3. Самойленко В. В. «... І поет, і живописець...» Урок у музеї Тараса Шевченка. *Методичні діалоги*. 2013. № 4–5. С. 20–23.
4. Ткач А. «Український Рембрандт». *Дивослово*. 2011. № 3. С. 17–24.
5. Хіврич С. Художні прийоми творення образів у картинах Тараса Шевченка. *Українська мова й література в сучасній школі*. 2013. № 3. С. 50–53; № 4. С. 55–59.

ЗГАСЛА ЗІРКА ВОЛИНИ

(до 90-річчя від дня народження Галини Гордасевич)

Галина Леонідівна Гордасевич – відома українська поетеса, член Спілки письменників України, учасниця руху шістдесятників, громадська діячка, співзасновниця Донецького товариства української мови та Донецького крайового руху. Борець за незалежність України у ХХ сторіччі. Репресована за безпідставним звинуваченням у зв'язках із повстанським підпіллям.

Народилася 31 березня 1935 року в м. Кременці на Тернопільщині в родині священника і політв'язня Леоніда Гордасевича (1912–1990) та Олени (1912–2000) з родини Хомчуків. Мати закінчила учительську, а батько духовну семінарію в Кременці. Батько мав парафію в с. Язвенки, потім у с. Парахонськ на Пінщині, відтак у Дібровиці на Рівненщині. Уникаючи переслідувань німців, потім більшовиків, перебрався в с. Городець, потім Кричильськ, де за відмову порушити таємницю сповіді був у липні 1946 р. заарештований і ув'язнений у Сибіру на 10 р. Повернувся в Україну аж 1959 р. Помер 1990 р., похований у с. Михайлівка під Черкасами біля церкви.

Дитинство письменниці пройшло на Волині. 1950 р. Г. Гордасевич із похвальною грамотою закінчила сьомий клас у с. Кричильськ і без екзаменів вступили до Острозького педучилища. Як така, що приховала правду про батька, потрапила під безпідставні підозри НКВС у зв'язках із підпіллям. Жила впроголодь, лише на стипендію. Щоб бути ближче до бабусі, на другий курс перевелася в педучилище у м. Костопіль. 1952 р. була затримана міліцією на три доби за провокативним звинуваченням у крадіжці. Під час обшуку виявили щоденник і вірші, справу передали до Рівненського обласного управління КДБ, де від 16-літньої дівчинки домагалися зізнання в антирадянських настроях. Єдину з групи її не приймали до комсомолу.

Щоб виправдати марні витрати на дворічне стеження, у червні 1952 р. Г. Гордасевич заарештували. Слідчий Шустов розумів безпідставність звинувачень, співчував підслідній, навіть підгодував її, але справу про «антирадянську агітацію» за ст. 54–10 таки сфабрикував. У справі фігурувала єдина листівка, яку Г. Гордасевич спровокувала написати подруга, та вірші

на кшталт «Зазеленіла ружа в полі, а я, всміхаючись, іду назустріч невідомій долі». Радянські люди знають, що треба йти до комунізму. Рівненський обласний суд присудив їй 10 років ув'язнення. Коли Галині зачитали вирок, вона подякувала, що не 25.

Як неповнолітню, її не відправили за межі України, утримували під Черніговом у таборі для жінок-інвалідів. У зв'язку з беріївською амністією звільнені були майже всі жінки – карні в'язні, тому дівчат, яким виповнилося 18 років, 1953 р. перевели в Одесу, щоб там не зупинилася фабрика, яка шила білизну для солдатів. Коли кримінальні повернулися в зону з новими термінами, політичних у вересні 1953 перевели в Куйбишев, де вони працювали на заводі будівельних деталей. Г. Гордасевич доводилося також розвантажувати баржі з цементом (мішки по 50 кг).

За указом 1954 р. Г. Гордасевич як малолітній і за добру роботу зняли судом 2/3 терміну. Звільнена 24 грудня 1954 р. Оскільки мати й сестра поїхали в Сибір до батька, Галині не було куди повертатися. У Рівному її не прописали. Зупинилася в Костополі в бабусі, а через кілька днів завербувалася на Донбас, у Сталіно. Працювала різноробочою на будівництві, жила в гуртожитку, пішла у вечірню школу, щоб вступити згодом на фізичний факультет політехнічного інституту. Але оскільки паспорт був виданий на підставі довідки про звільнення, то звернулася до Верховної Ради України з проханням зняти судимість. Виявилося, що судимість уже знята Верховним Судом. Одержала новий паспорт. Однак увага КДБ до Г. Гордасевич не слабла. Навчалася, працювала в друкарні. Одружилася, перша дитина померла. 1961 р. народила сина Богдана. Із чоловіком, чужим по духу, розлучилася.

Із вересня 1963 р. відвідувала літературне об'єднання «Обрій» при газеті «Комсомолец Донбасса», яким керував Йосип Курлак. Там познайомилася з Василем Стусом, Василем Захарченком, Володимиром Міщенком, Леонідом Талалаєм, Анатолієм Гарматюком. У тюрмі не написала жодного вірша, а тут вони пішли потоком. Г. Гордасевич зрозуміла, що її покликання – література, а не фізика. Коли розмовляла із сином українською мовою, то 1965 року біля експериментальної школи на неї звернули увагу художники, які створювали мозаїчні панно, зокрема, Григорій Синиця, Алла Горська, Віктор Зарецький, Надія Світлична, з якою Галина подружилася.

1965 р. Г. Гордасевич вступила на заочне відділення Літературного інституту ім. М. Горького У зв'язку з підготовкою до друку книжки віршів «Веселки на тротуарах» приїхала до Києва, і Н. Світлична познайомила її з Олесем Сергієнком, Оксаною Мешко, В'ячеславом Чорноволом, Іваном Світличним та Євгеном Сверстюком на його дні народження, потім з Іваном Дзюбою. Прочитала працю І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?»

Кадебісти робили спробу завербувати Г. Гордасевич, щоб та доносила на своїх нових друзів, навіть послали її з групою шахтарів до Польщі, та вона категорично відмовилася. 1968 року у видавництві «Донбас» знімають із

виробництва підписаний до друку рукопис її нової збірки поезій, 1971 року у київському видавництві «Молодь» знищують верстку наступної книжки. До Спілки письменників її прийняли аж через 17 років.

У 80-х роках Г. Гордасевич писала листи В. Чорноволу на заслання та в якутський табір.

1988 р. включилася в громадську діяльність: була одним з організаторів Товариства української мови на Донеччині, Народного руху України, «Меморіалу», Демократичної партії України.

1990 р. переїхала до Львова. Виступала як публіцист, повістяр, поетеса, вела передачі на радіо, була кандидатом до Верховної Ради. Тричі була лауреатом літературного конкурсу «Шістдесятники». Г. Гордасевич – лауреат премії ім. Олександра Білецького, премії ім. В. Марченка. Вийшло понад 30 її книжок, зокрема, «Степан Бандера – людина і міф», «Нескорені берегині» – про українських жінок-героїнь, політв'язниць. Працювала натхненно, до знемоги. Задумала видати 15 збірок поезії, та встигла видати лише 7, решту готує син Богдан – філолог.

Г. Гордасевич – автор поетичних збірок «Веселки на тротуарах» (1966), «Наречена сонця» (1976), «Високе полум'я дня» (1980), «Слід зірниці» (1986). книжок прози «Вицвіла шипшина» (1974), «Твій тихий дім» (1980), «Двадцять років і один день» (1984 та 1985), «Прекрасні імена жіночі» (1990), а також публіцистичної книжки «Письма к другу» (1989) і літературних портретів українських поетес «Силуети поетес» (1988). Автор публіцистичних та критичних статей у ряді українських журналів.

Галина Гордасевич була активним громадським і політичним діячем багатьох новітніх громадських організацій України, народжених демократією.

Для мене «культ» – не абстрактне поняття,

Не історія, стара, як легенда.

Для мене «культ», коли хочете знати,

Це молодість, за ґратами проведена.

Це не розмова, коли робити нічого,

Не запізнілі жалі та зітхання,

Це - мої вірші на столі у слідчого

Про першу весну і про перше кохання.

Липи розквітлі вливаються в вікна.

Вальс із парку кличе до танцю.

А я ось зараз признатись повинна...

А в чому ж я, власне, повинна признатись?

Для мене електрика - не світла озерця,

Що їх ліхтарі розливають у темряві ночі.

Вона мені стала пороком серця,
Ранніми зморшками підкреслила очі.
Це, може, не має великого значення
І в історії ніяк не позначиться,
Та коли у дівчат були перші побачення,
Коли їм хлопці почали всміхатися, –
Я заповнювала блоки бетоном,
Я розвантажувала баржі з цементом.
Я дуже пізно познайомилась з капроном
І ще пізніше - із перманентом.
Та якби до мене з'явилась фея
Що може виконати прохання кожне,
Я б не стала просити в неї
Забрати в мене життя тривожне.
Я б не схотіла прожити по-іншому
Жодного дня, ані жодної хвили.
Всі мої дні, у минулому лишені,
Шрами на серці моїм залишили.
Тільки якби не минуле, не пройдене,
Не було б і мене ось такої, як зараз.
Я бережу свої згадки, як ордени,
Найстрашніша із зрад - це себе зрадити.
І якщо я все це разом з країною
Змогла перетерпіти і подолати,
Значить, стала я мудрою,
Значить, стала я сильною,
Значить, в світі ще мушу зробити багато.

1964 р.

Кажуть, що ми ображені,
Кажуть, що ми зневірені,
Почуття на терезах важимо,
Розмовляємо словами сірими.
Що забули слова червоні:
Комунізм, світова революція!
Не обпалюють полум'ям скроні
Наші мрії убогі та куці.

Юнаки запустили бороди,
А дівчата в штани залізли.
Що ж! Давайте рахунки зводити,
Комуністи наші залізні
Ви, що слухали в Жовтні «Аврору»,
Що горіли чуттями святими,
Так повірили легко і скоро
В підлу зраду своїх побратимів!
Розтрощили царську корону,
Викидали ікони з порога.
А самі, без церков і без трону,
У шинелі воздвигнули бога.
А кулі усі смертельні –
Чи з Руру вони, чи з Уралу.
І не Сталін сам, і не Берія –
Ви своїх побратимів стріляли.
І щоб це не вернулось знову,
Щоб так не спіткнутись, як ви.
Ми нікому не віримо на слово,
Ми не віримо в правду Москви.

1966 р.

Матеріал подано за джерелами:

1. Бачинська К. Згасла зірка Волині. *Українське слово*. 2001. Ч. 20 (3072), 17 травня.
2. Гоць П. Галина Гордасевич серед нас. *Шлях перемоги*. 2002. Ч. 13 (2500), 21 березня.
3. Романюк Н. «Жила. Любила. Плакала. Сміялась». *Дзеркало тижня*. 2002. № 314 (389), 13 квітня.

Методичні матеріали
(електронне видання)

Лагдан Світлана Петрівна

ВІСНИК КУРАТОРА

№ 80
(лютий)

Комп'ютерна верстка С. П. Лагдан

Український державний університет
науки і технологій

вул. Лазаряна, 2, Дніпро, 49010